

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Učeň Vladimír

*Etický kodex sociálních pracovníků České
republiky jako etická norma pro studenty
sociální práce*

Diplomové práce

vedoucí práce: PhDr. Mirka Nečasová, Ph.D.

2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval mým kamarádům a především Liduše mé drahé manželce za veškerou podporu, pomoc a trpělivost, které se mi od ní dostalo při posledních fázích psaní této diplomové práce.

Obsah

1	Vybrané pojmy.....	11
1.1	Sociální práce.....	11
1.2	Etika.....	12
1.2.1	Etika jako morální filosofie.....	12
1.2.2	Etika jako soubor pravidel.....	13
1.3	Sociální pracovník.....	13
1.4	Student sociální práce.....	15
1.5	Odborná praxe studenta sociální práce.....	17
1.6	Etická norma.....	18
1.7	Etický kodex.....	18
1.7.1	Konkrétní etický kodex.....	20
1.7.2	Obecný etický kodex.....	20
1.7.3	Důležitost a funkce etického kodexu.....	21
1.8	Etický kodex sociálních pracovníků České republiky.....	22
2	Metodologie výzkumu.....	24
2.1	Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	24
2.2	Popis použitých metod.....	25
2.3	Popis výzkumného souboru.....	26
2.4	Metoda sběru dat.....	30
2.5	Proces získávání dat.....	33

2.6	Způsob zpracování dat a jejich analýza	34
2.7	Etické aspekty výzkumu	35
3	Prezentace výsledků výzkumu	37
3.1	Znalost Etického kodexu.....	39
3.2	Silné stránky Kodexu.....	41
3.2.1	Silné stránky použití Kodexu v souvislosti se studiem	42
3.2.2	Shrnutí	43
3.3	Slabé stránky.....	43
3.3.1	Obecnost	44
3.3.2	Nepřehlednost.....	44
3.3.3	Velké nároky Kodexu.....	45
3.3.4	Shrnutí	45
3.4	Problematická místa uchopení Etického kodexu	46
3.4.1	vztah k zaměstnavateli.....	46
3.4.2	Etické problémové okruhy.....	48
3.4.3	Vztah ke kolegům.....	48
3.4.4	Další problematické části.....	49
3.4.5	Shrnutí	50
3.5	Návrhy na změny Etického kodex pro potřeby studentů sociální práce.....	51
3.5.1	Důvody proti úpravám Etického kodexu.....	51
3.5.2	Důvody pro upravení Kodexu	53

3.5.3	Podmínky změn v rámci kodexu	53
3.5.4	Konkrétní návrhy změn Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce 54	
3.5.5	Výhoda úpravy Kodexu.....	57
3.5.6	Shrnutí	57
3.6	Postoj k úpravě Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce	58
3.6.1	Shrnutí	59
3.7	Názorová využitelnost Etického kodexu v průběhu studia sociální práce....	59
3.7.1	Shrnutí	60
3.8	Předpoklad nepovinnosti dodržování Etického kodexu studenty sociální práce 61	
3.8.1	Shrnutí	62
3.9	Použití Etického kodexu během odborných praxí	63
3.9.1	Shrnutí:	66
3.10	Závěr výzkumu.....	66
3.10.1	Omezení výzkumu	67
3.10.2	Možnosti dalšího bádání	68

Úvod

V úvodu Mezinárodního etického kodexu sociálních pracovníků se píše: „IASSW¹ a IFSW² se věnují etice proto, aby podpořily diskuse a reflexi v oblasti etiky ve svých členských organizacích a u poskytovatelů péče, stejně jako ve školách sociální práce a mezi studenty sociální práce.“³ Tato citace ukazuje, že etika je v rámci sociální práce důležitým a neopominutelným tématem. Domnívám se, že má práce může přispět k diskuzi a reflexi etiky na školách sociální práce.

V roce 2009 jsem se v Olomouci jako student bakalářského vzdělávacího programu účastnil diskuze mezi tutory a mentory praxí pro studenty Caritas VOŠs a Cyrilometodějské teologické fakulty. Mentori vnímali vznik eticky problematických a dilematických situací plynoucí ze vztahu mentor student a z poskytování odborných praxí v zařízeních, kde působili. Jeden z výstupů diskusní skupiny, který si kladl za cíl předcházet vzniku eticky problematických a dilematických situací, spočíval v návrhu vytvoření speciální etické normy v podobě etického kodexu studentů sociální práce. Tento závěr byl postaven na předpokladu nevhodnosti Etického kodexu sociálních pracovníků ČR pro studenty sociální práce. Jedním z argumentů, kterým byl tento předpoklad podepřen, spočíval v tvrzení, že student sociální práce nemá identické kompetence jako sociální pracovník.

Argument odlišných kompetencí sociálního pracovníka a studenta sociální práce se zdá být nevyvratitelný. Kdyby byl tento argument nepravdivý a student sociální práce by měl tytéž kompetence jako sociální pracovník, popíralo by to potřebnost studia sociální práce a celý proces získávání odborné způsobilosti. Na druhou stranu pokud uznáváme, že získávání kompetencí podléhá procesu růstu ukotveném v čase studia, nepodléhá pak osvojování si etiky tomu samému růstu? A pokud podléhá, je etický kodex sociálního pracovníka opravdu vhodný i pro studenta sociální práce?

---

¹ Mezinárodní asociace vzdělavatelů sociální práce.

² Mezinárodní federace sociálních pracovníků.

³ SSP (2004). Etika sociální práce-principy [on-line]. Dostupné 15.3.2013 z <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/ke-stazeni>.

Na druhou stranu argument odlišných kompetencí sociálního pracovníka a studenta sociální práce ještě nedokazuje nevhodnost použití Etického kodexu sociálních pracovníků ČR pro potřeby studentů sociální práce.

Závěry diskusní skupiny mě zaujaly natolik, že jsem se rozhodl tomuto tématu věnovat svou diplomovou práci a rozhodl jsem se najít odpověď na otázky, které jsem si pokládal. I když existuje několik publikací zabývajících se etikou sociální práce (Kopřiva, 1994; Úlehla, 2005; Oláh, M., Schavel, M., Ondrušová, Z. 2008; Žilová, 2005) a etickými kodexy v rámci sociální práce (Mátel, 2010; Nečasová, 2008; Kodymová, Holda, 2008) ze zahraničních autorů (Banks, 2006), zatím neexistuje žádný odborný text zabývající se aplikací Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky na studenty sociální práce. Na Slovensku se aplikací národního etického kodexu na studenty sociální práce zabývá odborný text Mlynarčíka a Barillové (2010). Tito autoři se zabývají etickými problémy studentů sociální práce během jejich odborné praxe a v rámci svého odborného textu uvádějí tezi, že pravidla etického chování sociálního pracovníka vůči zaměstnavateli uvedeného v Etickém kódexu sociálních pracovníků Slovenskej republiky (1997) lze vztáhnout i na studenty sociální práce. Aplikací dalších pravidel etického chování sociálního pracovníka na studenty sociální práce se práce nezabývá. V USA se pak u některých univerzit objevují etické kodexy studentů sociální práce, které buď nahrazují doplňují anebo kopírují národní etický kodex. Jedná se o Minot state university⁴, Texas A&M University Commerce⁵, School of social work University of Washington⁶, University of Toronto⁷ a University of North Carolina at Pembroke⁸.

---

⁴ Minot state university (2001): Student admissions contract and code of conduct Minot State University Social Work Program [on-line]. Dostupné 15.2.2013 z http://www.minotstateu.edu/socialwork/pdf/code_of_conduct.pdf.

⁵ Texas A&M University Commerce (datum neuvedeno): Code of Conduct for Social Work Students [on-line]. Dostupné 12.6.2012 z <http://web.tamu-commerce.edu/academics/colleges/educationHumanServices/departments/socialWork/documents/CodeOfConduct.pdf>.

⁶ School of social work University of Washington (datum neuvedeno): UW and social work policies [on-line]. Dostupné 12.6.2012 z <http://socialwork.uw.edu/admissions/uw-social-work-policies>.

Cílem mé práce je zjistit, zda je z pohledu studentů sociální práce Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vhodnou etickou normou pro studenty sociální práce. Tento cíl považuji za důležitý, protože po jeho naplnění by mělo být zřejmé, jak studenti sociální práce nahlízejí na jedinou etickou normu, která je jim oficiálně k dispozici, a zda jsou snahy v oblasti vytváření speciální etické normy pro studenty sociální práce podobně jako v americkém prostředí opodstatněné nebo nikoliv. Cíl mé diplomové práce je zúžen výhradně na pohled studentů sociální práce. K dané problematice by byl jistě zajímavý a obohacující i pohled dalších účastníků vzdělávacího procesu během odborných praxí studentů sociální práce jako např. tutorů a mentorů odborných praxí. Protože zahrnutí dalších stran procesu vzdělávání během odborné praxe do výzkumné části by vedlo k nepřiměřenému zatížení časového plánu a k překročení povoleného rozsahu diplomové práce, musel jsem cíl práce zúžit a zaměřit se pouze na jednu z těchto skupin. Důvod, proč je cíl mé diplomové práce zúžen zrovna na studenty sociální práce, spočívá v mém přesvědčení, že právě názor této skupiny na Etický kodex sociálních pracovníků České republiky jako etickou normu pro ně samotné je nosným a určujícím. Panuje-li předpoklad, že Etický kodex sociálních pracovníků je určen i pro studenty sociální práce, tak by to měla být právě tato skupina, který tento předpoklad potvrdí. Pokud by byl tento předpoklad naopak vyvrácen, tak právě pohled této skupiny by mohl být klíčovým impulzem k zamyšlení se nad danou problematikou.

Vzhledem k dosavadnímu stavu poznání oblasti, které se ve své diplomové práci věnuji, jsem za metodu vedoucí k naplnění cíle zvolil kvalitativní výzkum. Z pohledu vědeckého zaměření diplomové práce tedy jde o práci empirickou.

Práce je dělena do tří kapitol. V první kapitole Vybrané pojmy vymezím některé důležité pojmy, jejichž uchopení hraje klíčovou roli pro interpretaci mé práce, ve druhé kapitole Metodologie výzkumu popíšu metodologii kvalitativního výzkumu a ve třetí

---

⁷ University of Toronto (1995): Social Work Code of Ethics [on-line]. Dostupné 15.2.2013 z <http://www.governingcouncil.utoronto.ca/policies/ethicsso.htm>.

⁸ University of North Carolina at Pembroke (2010): CASW Code of conduct [on-line]. Dostupné 15.2.2013 z http://www.uncp.edu/sw/casw/code_of_ethics.htm.

kapitole Presentace výsledků výzkumu představím výsledky, ke kterým jsem pomocí kvalitativního výzkumu došel.

1 Vybrané pojmy

V následující kapitole vymezím některé důležité pojmy, jejichž uchopení hraje klíčovou roli pro interpretaci mé práce, jsou to sociální práce, etika, sociální pracovník, student sociální práce, odborná praxe, etická norma, etický kodex a Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. V prvních dvou podkapitolách vymezím pojmy sociální práce a etika. Tyto dva pojmy jsou v podstatě nadřazené pojmům ostatním a celá má práce se jich nepřímo dotýká. Protože existuje všemožnosti jak tyto termíny uchopit, rozhodl jsem se je pro jasnot a přehlednost vymezit. Pojmy Etický kodex sociálních pracovníků České republiky, etická norma nebo student sociální práce se přímo objevují v názvu mé práce. Při její interpretaci tedy hrají klíčovou roli. Další pojmy spojené s mou prací a důvody pro jejich vymezení uvedu v následujících podkapitolách.

1.1 Sociální práce⁹

Definice sociální práce byla přijata Mezinárodní federací sociálních pracovníků v roce 2000 v Montrealu. Tato definice zní: „Sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívá teorii lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.“¹⁰

Podle Matouška (2003, s.213) sociální práce je: „Společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti aj).“

---

⁹ Následující podkapitola je přímou citací části stejnojmenné podkapitoly z mé absolventské práce Učeň, V. (2011). Srovnání profese sociálního pracovníka v České republice a na Slovensku. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

¹⁰ IFSW (2004): Ethics in Social Work, Statement of Principles [on-line]. Dostupné 25. 4. 2011 z http://www.ifsw.org/cm_data/Ethics_in_Social_Work_Statement_of_Principles_-_to_be_published_2005.pdf.

Podle definice Asociace vzdělavatelů v sociální práci (Vzdělávací standardy v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný a vysokoškolský stupeň vzdělávání, 1997, s.26) je sociální práce „specifická odborná činnost, která směřuje ke zlepšování vzájemného přizpůsobování jednotlivců, rodin, skupin a životního prostředí, v němž žijí, k rozvíjení sebeúcty a vlastní odpovědnosti jednotlivců s využitím schopností osob, mezilidských vztahů a zdrojů poskytovaných společností. Je službou klientům (jedincům, rodinám, skupinám, komunitám), kterou je možno charakterizovat pojmy pomoc podpora, provázení.“ Asociace vzdělavatelů v sociální práce dále klade důraz na skutečnost, že sociální práce je „odborná činnost, která vyžaduje vysokou odbornou přípravu, dosažení určitého věku, osobní zralosti, zkušeností a etických postojů.“ (tamtéž, s.26).

1.2 Etika

V následující podkapitole vymezím pojem etika a představím jeho základní filosofická východiska, která jsou pro etiku v sociální práci významná.

Slovo etika pochází ze slova éthos a původně znamenalo místo k bydlení určené společenstvím. Později označovalo zvyky a mravy, které se z tohoto místa se odvíjely (Šikýřová, 2008, s.103). Význam tohoto slova se tedy posunul ke zvykům a mravům. V současné době je termín etika blíže nespecifikován a objevuje se několik definic a pojetí tohoto pojmu. Banksová (2006) rozlišuje dvě odlišná pojetí etiky a to etiku jako morální filosofii a etiku jako soubor pravidel.

1.2.1 Etika jako morální filosofie

V tomto myšlenkovém proudu je etika synonymem k pojmu morální filosofie. Mravnost se projevuje tím, co člověk dělá, a etika je racionálním zdůvodněním toho, co dělá (Thomson, 2004). V tomto myšlenkovém proudu se objevuje chápání pojmu etiky jako termín k označení vědecké disciplíny, jejímž předmětem zkoumání je morálka, která představuje soubor pravidel a hodnot (Anzenbacher, 2004).

Podle Banksové (2006) se v tomto pojetí etiky objevuje další rozlišení etiky na metaetiku, normativní etiku a deskriptivní etiku.

1.2.2 Etika jako soubor pravidel

Druhým myšlenkovým proudem v oblasti etiky, je chápání etiky jako souboru pravidel. Etika v tomto pojetí odkazuje na standardy a normy lidského chování, které říkají, co je dobré a špatné, správné a nesprávné. Tohoto pojetí se drží např. Matoušek (2003, s.62), když etiku sociální práce definuje jako „soubor mravních zásad, které by měl pracovník dodržovat.“ Obecným vyjádřením takovéto etiky je etický kodex (Banks, 2006).

Chápání etiky jen jako souboru pravidel je některými autory kritizováno např. Oláh, Schavel, Ondrušová (2008) konstatují, že etiku nelze chápat jen jako nesourodý, neuspořádaný, jednoduchý souhrn pravidel, příkazů a zákazů. K podobnému postoji se staví i Úlehla (2005), který uvádí, etický kodex sám o sobě je sice užitečný ale zjednodušující model, kterým etiku nelze vymezit. Do profesionální práce pracovníka se podle tohoto autora promítá i pracovníkův přístup k životu a lidem

1.3 Sociální pracovník

Cílem mé práce je zjistit, zda je Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vhodnou etickou normou pro studenty sociální práce. Protože impulsem pro stanovení tohoto cíle byl výstup účastníků ze setkání tutorů a mentorů v roce 2009 na půdě Caritas VOŠs konstatující, že Etický kodex sociálních pracovníků České republiky je určen pro sociální pracovníky a nikoliv pro studenty sociální práce, dospěl jsem k závěru, že je pro pochopení tohoto argumentu a tím pádem i důvodu ke stanovení cíle mé práce a jejího názvu je důležité pojmy sociální pracovník a student sociální práce vymezit, aby bylo jasné, jak lze těchto statusů dosáhnout, co konkrétně z příslušnosti k těmto statusům vyplývá a aby bylo usnadněno vyvození základních rozdílů mezi nimi.

Sociální pracovník je definován zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, činnostmi, které sociální pracovník vykonává a předpoklady, které musí sociální pracovník splňovat.

Činnosti, které sociální pracovník vykonává, jsou uvedeny v §109 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Jedná se o sociálního šetření, zabezpečování sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytující služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální práci, odborné činnosti v zařízení poskytující služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci sociální poradenství a sociální rehabilitace.

Předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka jsou uvedeny v § 110 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Jedná se o způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odbornou způsobilost.

Pro účely mé práce je podstatné nabytí odborné způsobilosti podle písmene a) a b) odstavce 4) § 110 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Zájemce o výkon povolání sociálního pracovníka nabývá odborné způsobilosti absolvováním vyššího odborného vzdělání získané absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost a vysokoškolské vzdělání získané absolvováním akreditovaného bakalářského, magisterského nebo doktorského studijního programu zaměřeného na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, speciální pedagogiku, sociální patologii a právo.

Nicméně zájemce o výkon povolání sociálního pracovníka může podle písmene c) a d) odstavce 4) § 110 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách může odborné způsobilosti nabýt i jinou cestou než absolvováním akreditovaného vzdělávacího programu v oborech zaměřených na oblasti explicitně vyjmenovaných v zákonu o sociálních službách a to za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v jiné oblasti než v oblastech uvedených v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a absolvováním akreditovaného kurzu v rozsahu 200 hodin ve stejných oblastech jako u absolvování akreditovaného vzdělávacího programu a praxe při výkonu povolání

sociálního pracovníka minimálně pěti let. Další cestou získání odborné způsobilosti pro výkon povolání sociálního pracovníka je za podmínky ukončeného středoškolského vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním ukončené nejpozději do 31. 12. 1998 a absolvováním akreditovaného kurzu v rozsahu 200 hodin ve stejných oblastech jako u absolvování akreditovaného vzdělávacího programu a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka minimálně deseti let.

Tato právní ochrana profese sociální práce je podrobena kritice např. Bednář (2009) uvádí, že absolventi oborů zaměřených na sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, speciální pedagogiku, sociální patologii a právo nejsou způsobilí vykonávat činnosti uvedené v § 109 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, tedy základní činnosti, které zákon o sociálních službách přisuzuje. Podle Bednáře (2009) tento stav povede k situaci, kdy bude docházet k obsazování pozic sociálních pracovníků lidmi s nepřiměřenou odbornou kvalifikací.

Pro účely mé diplomové práce sociální práci chápu jako profesi, která má v České republice právní ochranu, která nepřispívá k etablování profese sociálních pracovníků. I když zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách připouští možnost získání odborné způsobilosti absolvováním vysokoškolského vzdělání i v jiných oblastech než v oblasti sociální práce, budu dále za studenta sociální práce považovat osobu, která absolvuje vysokoškolské vzdělání výhradně v oboru sociální práce.

1.4 Student sociální práce

Studium sociální práce se podle Vzdělávacích standardů v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný a vysokoškolský stupeň (1997) realizuje na vyšších odborných školách a bakalářském, magisterském nebo doktorandském studiu. Studium sociální práce na vyšší odborné škole by mělo být kompatibilní s bakalářským studiem. Bakalářské studium je tříleté a po absolvování by měl být absolvent „připraven na obecnou sociální praxi a prokázat aspoň základní kompetence v odborné práci s jednotlivcem, jeho rodinou, skupinou a komunitou v souvislosti s jeho sociální situací, a to v intrapersonálních, interpersonálních, právních a jiných společenských souvislostech.“ (Vzdělávací standardy v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný

a vysokoškolský stupeň, s.37). Podle Vzdělávacích standardů v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný a vysokoškolský stupeň (1997) magisterské studium je pětileté a skládá se ze dvou cyklů, při čemž první cyklus magisterského studia je shodný s bakalářským studiem. Druhý cyklus by měl studentovi poskytnout odbornou nadstavbu. Nicméně po přijetí Boloňské deklarace a zahájení Boloňského procesu bylo magisterské pětileté studium rozděleno na tříleté a dvouleté studium, při čemž první cyklus magisterského studia začalo představovat studium bakalářské a stalo se nezbytným předstupněm pro zahájení studia magisterského. Dříve druhý cyklus magisterského studia, po Boloňské deklaraci magisterské studium samotné, poskytuje akademický rozhled a umožňuje studentovi získat přehled o širokých politických a sociálních souvislostech společenských jevů a procesů, o modelech jejich řešení, vzhled do problematiky lidských práv apod. Absolvent doktorandského studia by měl disponovat hlubokými a systematizovanými znalostmi z širšího vědního základu a z oboru sociální práce. Měl by mít speciální znalosti v jedné odborné oblasti sociální práce a dovednosti v její analýze a řešení. Doktorandské studium zpravidla navazuje na studium magisterské.

Protože podle Vzdělávacích standardů v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný a vysokoškolský stupeň (1997) doktorské studium navazuje na studium magisterské, lze konstatovat, že student doktorského studia v oblasti sociální práce odbornou znalostí již disponuje. K podobné situaci dochází u magisterského studia, pokud druhý cyklus tohoto studia navazuje již na dokončené bakalářské studium. Z těchto skutečností vyplývá, že student sociální práce, který odbornou znalostí nedisponuje a který nemůže zároveň užívat statusu studenta i sociálního pracovníka, je student bakalářského studia. Respektive lze předpokládat, že student bakalářského studia nějakými odbornými znalostmi a dovednostmi v oboru sociální práce disponovat může, avšak nedisponuje odbornou způsobilostí, které dosáhne až po absolvování bakalářského studia.

Studenti magisterského studia magisterského nebo doktorandského již dosáhli odborné způsobilosti a přestože požívají statusu studenta mohou být považováni za sociální pracovníky. Kdyby v rámci cíle mé diplomové práce: zjistit, zda je z pohledu studentů sociální práce Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vhodnou

etickou normou pro studenty sociální práce, byli do výzkumu zahrnuti i studenti magisterského nebo doktorandského studia, tedy studenti, kteří již dosáhli odborné způsobilosti a mohou být považováni za sociální pracovníky, by mohl podle mého názoru být napaden smysl výzkumu a s ním i smysl celé diplomové práce. Z tohoto důvodu budu v rámci použití pojmu student sociální práce označovat především studenty bakalářského studia tedy ty studenty, kteří ještě odborné způsobilosti nedosáhli.

1.5 Odborná praxe studenta sociální práce

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vymezuje etická pravidla chování ve vztahu ke klientům, zaměstnavateli a kolegům. Některé z těchto pravidel může student sociální práce vykonat pouze během své odborné praxe. Proto v následujícím odstavci pojem odborná praxe vymezím.

Podle Strieženca (1997, s.162) se odbornou praxí rozumí „organizační forma vysokoškolského studia, ve kterém studenti aplikují teoretické poznatky a utvářejí si praktické způsobilosti potřebné pro výkon budoucího povolání.“

Strieženec (1997) dále uvádí, že odborná praxe je v podstatě pracovní činnost, čas, který studenti tráví přímo ve vytipovaných pracovištích, kde ověřují svoje vlastní poznání a formují svoji osobnost v pokusech samostatně rozhodovat o praktických postupech.

Podle Vzdělávacích standardů v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný a vysokoškolský stupeň vzdělávání (1997) má praktická výuka v přípravě na sociální práci nezastupitelné místo a měla by pro tříleté studium v oboru sociální práci činit 25-30% objemu výuky. Z těchto informací plyne, že odborná praxe v rámci bakalářského studia sociální práce, potažmo studia magisterského, kde magisterské studium nenavazuje na studium bakalářské, tvoří jeho podstatnou součást.

Dále podle Vzdělávacích standardů v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný a vysokoškolský stupeň vzdělávání (1997) by praktická výuka měla být vedena tak, aby reflexe z praxe byla orientována poznatky, metodami a etickými standardy sociální

práce, aby zkušenosti z praxe byly integrovány s poznatky výuky teorií a metod sociální práce, aby studenti postupně přejímali vlastní praktické úkoly a samostatně zpracovali alespoň jeden sociální případ jednotlivce, skupiny nebo komunity pod vedením odborníka a aby v průběhu studia studenti podle možností lokality poznali různé formy praxe (ambulantní, ústavní apod.). Je tedy žádoucí, aby se student sociální práce během své odborné praxe kontaktoval s klientem a aby se student setkal s prvními úkoly, které budou vyžadovat jeho samostatné rozhodování, i když pod vedením odborníka.

1.6 Etická norma

V tomto textu budu normu chápat jako pravidlo. Jsou dva typy norem. Normy neuvědomované jako např. pravidla, podle kterých se řídí komunikace a normy uvědomované, jež lidé dodržují, protože je považují za společensky správné a prospěšné. Dodržování norem zajišťují pozitivní sankce (odměny) a negativní sankce (tresty). Sankce mají dva typy podob: formální tedy psanou podobu a neformální tedy nepsanou podobu (Fisher, Škoda, 2009). Etická norma v pojetí etiky jako souboru norem a standardů je pravidlem, které v oblasti lidského chování říká, co je dobré a špatné, co je správné a nesprávné.

1.7 Etický kodex¹¹

V poslední podkapitole kapitoly Vybrané pojmy se budu zabývat Etickým kodexem sociálních pracovníků České republiky. Nejdříve se budu zabývat etickým kodexem obecně, abych vymezil vlastnosti, typy, důležitost a funkce etického kodexu a abych vymezil myšlenkový prostor, ve kterém každý etický kodex a tedy i Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vzniká.

---

¹¹ Část této podkapitoly je přímou citací části stejnojmenné podkapitoly z mé absolventské práce Učeň, V. (2011). Srovnání profese sociálního pracovníka v České republice a na Slovensku. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

Informace uvedené v následujícím odstavci čerpám z Fisher, Milfait a kol. (2008, s.74). Teoretická základna a praktické dovednosti umožňují profesionálovi předat pomoc klientovi. Na druhou stranu přisuzují profesionálovi určitá privilegia a moc, které staví profesionála oproti klientovi do výhodnějšího postavení. Zneužití moci profesionála by měl bránit etický kodex.

Kodex pochází z latinské slova *codex*, což znamená špalíček, kniha nebo soupis (Šikýřová, 2008, s.103). Etický kodex tedy znamená „zápis mravů a zvyků“. Banksová (2003) podle Šikýřové (2008, s.102) definuje etický kodex takto: „Etický kodex je obvykle psaný dokument vytvořený profesní asociací, profesním regulačním orgánem nebo jiným profesním orgánem, jehož cílem je vedení profesionálů, kteří jsou členy, ochrana uživatelů služby a pověsti profese.“ Etický kodex může být formální (psaný) a neformální (nepsaný). Etickým kodexem mohou disponovat i neprofese. Etický kodex profese se od etického kodexu ne-profese odlišuje větší systematičností a tím, že je formální (Fisher, Milfait a kol., 2008). Etický kodex je jeden z atributů profese (Matoušek, 2003). Podle Tokárové (2003) etický kodex vypovídá o povinnostech jednotlivých odborníků. Společně s právními normami a administrativními předpisy jsou etické kodexy významným vodítkem praxe, které členové profese respektují, důvěřují jim a které svým psychologickým účinkem přispívají k identitě profese.

Podle Banksové (2006), která realizovala pomocí analýzy dokumentů srovnávací studii národních etických kodexů, se národní etické kodexy obecně skládají z principů nebo hodnot profese a potom z vymezení zodpovědnosti vůči uživatelům služby, kolegům, zaměstnavateli, profesi a společnosti. Takovýto obsah často kopíruje podobu Mezinárodního etického kodexu vydanou Mezinárodní federací sociálních pracovníků.

Etický kodex může mít podle Banks (2006) dvojí povahu. Může být buď podrobný a obsáhlý, nebo může být obecný a stručný. Millerson (1964) podle Banksové (2006) uvádí, že konkrétní etický kodex zachycuje profesní praxi, zatímco obecný etický kodex zachycuje spíše profesní etiku. Millerson (1964) podle Banksové (2006) dále uvádí, že profesní etika dává obecný návod a nasměrování k rozlišování jednání na dobré a špatné, zatímco profesní praxe je konkrétnější a dává návod, co dělat v konkrétních situacích např. při uzavírání smluv nebo při vypisování nových soutěží na projekty.

Detailní kodex sociálních pracovníků je podle Banksové (2006) používán např. v USA, zatímco mezi obecné etické kodexy patří např. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky nebo etický kodex Mezinárodní federace sociálních pracovníků.

1.7.1 Konkrétní etický kodex¹²

Detailní kodex se svou povahou blíží více etické praxi.

Konkrétní etický lépe objasňuje povahu práv uživatele služby, roli sociálního pracovníka, pomáhá načrtnout oblasti potenciálního vzniku etických problémů. Je vypracováván konkrétní institucí nebo pracovištěm. „Pro praktické vedení pracovníka a pro to, jak jednat v určitých typech situací, stejně tak jako v ochraně práv uživatele služby, je konkrétní etický kodex užitečnější.“ (Banks, 2006, s.100).

Na druhou stranu podrobný etický kodex limituje profesní autonomii pracovníka, omezuje a přispívá k úzkému zaměření a mnohovýznamovosti¹³, což vede k fragmentaci sociální práce.

Dále podrobný etický kodex podle Banksové (2006) nemůže dávat konkrétní návody, protože to by bylo v rozporu s klíčovým znakem profesionála konkrétně, činit vlastní rozhodnutí na základě vzdělání a oddanosti vlastním hodnotám. Etický kodex by tedy podrobný být neměl, protože profesionální sociální pracovník takový kodex ani nepotřebuje.

1.7.2 Obecný etický kodex¹⁴

Obecný kodex se blíží více profesní etice.

---

¹² Informace uvedené v této podkapitole čerpám z Banks, S. (2006). *Ethics and values in social work*. London: Macmillan Press.

¹³ V originále je použito specialisms and multidisciplinary (Banks, 2006 s.95).

¹⁴ Informace uvedené v této podkapitole čerpám z Banks, S. (2006). *Ethics and values in social work*. London: Macmillan Press.

Podle Banksové (2006) obecný etický kodex objasňuje povahu a roli sociálního pracovníka, načrtává potencionální oblasti možného vzniku etických problémů, a protože je jednotný pro všechny sociální pracovníky z typově odlišných zařízení, z různých sociálních služeb a z více odvětví sociální práce, stává se sjednocujícím prvkem v oblasti sociální práce a přispívá k její defragmentaci, čímž vytváří a udržuje identitu profese. Typ obecného kodexu zvolila např. Mezinárodní asociace sociálních pracovníků

Obecný etický kodex může být kritizován za to, že jeho obecné formulace jsou vyložitelné více způsoby, což ho činí v praxi nepoužitelným.

1.7.3 Důležitost a funkce etického kodexu

Levy (1993) podle Nečasové (2001, s.65) uvádí několik důvodů pro důležitost významu etických kodexů pro profesní asociace. Jsou to: 1) „zabezpečení vedení a inspirace svým členům, 2) kodex je průvodcem etické praxe, 3) slouží jako regulace v oblasti profesního chování svých členů, 4) chrání klienty před zneužitím úřední moci a zanedbáním péče, 5) kritérium pro hodnocení etičnosti aktuální praxe, podklad pro posouzení stížností, 6) zdůraznění statusu profese v komunitě a širší společnosti a zároveň udržení identity profese...“

Funkce etického kodexu podle Banksové (2006) jsou:

- 1) zvyšovat status profese,
- 2) vytvářet a udržovat profesní identitu,
- 3) poskytovat pracovníkům odborné vedení v tom, jak mají postupovat,
- 4) chránit uživatele služby před pochybeními a zneužitím,
- 5) upravovat a regulovat chování pracovníků.

Funkce 1) zvyšovat status profese plyne ze skutečnosti, že etický kodex je jeden ze znaků profese označené Greenwoodem (1957) podle Fisher, Milfait a kol. (2008).

1.8 Etický kodex sociálních pracovníků České republiky

Protože se v podkapitole 2.3 budu zabývat použitím Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky studenty sociální práce, věnuji následující podkapitolu tomuto dokumentu.

V České republice byl etický kodex vytvořen v roce 1995 Společností sociálních pracovníků a byl stejnou společností revidován v roce 2006.

Skládá se ze tří částí. První část je nazvána Etické zásady a obsahuje obecné etické zásady kladoucí určité požadavky na sociálního pracovníka. Druhá část Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky má název Pravidla etického chování sociálního pracovníka a je rozčleněna do několika okruhů podle subjektů, ke kterým se pravidla etického chování sociálního pracovníka vztahují. Tyto okruhy jsou: pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientům, zaměstnavateli, ke svým klientům, ke svému povolání a odbornosti a ke společnosti. Každý okruh obsahuje několik bodů, které ho konkretizují a blíže specifikují, čímž Etický kodex sociálních pracovníků České republiky do značné míry kopíruje schéma dané Mezinárodním etickým kodexem, který byl vydán Mezinárodní federací sociálních pracovníků.

Poslední část Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky je nazvána Etické problémové okruhy a pojmenovává čtyři základní etické problémy, se kterými se sociální pracovník často setkává, nabízí základní postupy při řešení etických problémů a načrtává situace, kdy může dojít k etickému rozhodování.

Podle Banksové (2001), která realizovala pomocí analýzy dokumentů srovnávací studii národních etických kodexů, patří Etický kodex sociálních pracovníků České republiky mezi obecné etické kodexy, které jsou většinou stručné a menšího rozsahu.

V rámci Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky se objevuje jenom jedna zmínka týkající se studentů sociální práce a to v pravidlech etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke svému povolání a odbornosti. „Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při

získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.¹⁵ Toto pravidlo ovšem neklade etické požadavky na studenty sociální práce, ale na sociální pracovníky ve vztahu k nim.

---

¹⁵ SSP (2013): Etický kodex sociální pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.

2 Metodologie výzkumu

V následující kapitole představím cíl výzkumu a výzkumné otázky, popis použitých metod, výzkumný soubor, proces získávání dat, způsob jejich zpracování a etické aspekty výzkumu.

2.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem mé práce je zjistit, zda je z pohledu studentů sociální práce Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vhodnou etickou normou pro studenty sociální práce. Jako cíl výzkumu jsem určil: Zjistit, zda studenti sociální práce považují Etický kodex sociálních pracovníků České republiky za použitelnou a dostatečnou¹⁶ etickou normu v rámci jejich studia.

Výzkumné otázky, které mi pomůžou dojít k cíli výzkumu jsem stanovil takto:

Výzkumná otázka A: Jaké jsou podle názorů respondentů silné a slabé stránky použití Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky (dále jen Etický kodex nebo Kodex) v rámci studia sociální práce?

Výzkumná otázka B: Jaká jsou podle názorů respondentů problematická místa uchopení Etického kodexu sociálních pracovníků ČR v rámci studia sociální práce?

Výzkumná otázka C: Jaké změny Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky pro potřeby studentů sociální práce respondenti navrhnou?

Výzkumná otázka D: Vnímají respondenti úpravu Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky pro potřeby studentů sociální práce jako nutnou?

Výzkumná otázka E: Jaká je podle názoru respondentů použitelnost nepozměněného Etického kodexu sociálních pracovníků ČR během odborných praxí?

---

¹⁶ Slovo dostatečný používám v podobném smyslu jako postačující, tedy, že se dá určitá věc využívat beze změn i přes její případné omezení nebo limity.

Výzkumná otázka F: Jaké jsou zkušenosti studentů sociální práce s uplatněním Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky během odborných praxí?

2.2 Popis použitých metod

Vzhledem ke stavu bádání aplikace Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky na studenty sociální práce, viz úvod, a absenci odborných textů obsahujících teorii k tomuto tématu, jsem jako základní metodu k naplnění cíle mé práce zvolil výzkum kvalitativního charakteru. Podle Miovského (2006), který se zabývá možnostmi aplikace kvalitativního výzkumu, je nedostatek publikační opory a absence teorie vztahující k danému tématu vhodnou situací, kdy aplikovat kvalitativní výzkum.

Podle Šed'ové, Švaříčka (2007) nejsou u kvalitativního výzkumu předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt se neopírá o teorii, kterou již někdo vybudoval dříve. Cílem je prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací. Podle Šed'ové a Švaříčka (2007) a stejně tak podle Dismana (2002) je výstupem kvalitativního výzkumu formulování nové hypotézy, nového porozumění nebo nové teorie. Jak vyplývá z literatury autorů zabývajících se kvalitativním výzkumem jednotná definice tohoto přístupu neexistuje (Disman, 2002; Hendl, 2005; Miovský 2006; Šed'ová, Švaříček 2007). Mezi obecnou definici kvalitativního přístupu patří např. tvrzení Glasera a Corbinové ((1998) podle Hendla 2005), že se jedná jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace. Mezi další obecné definice patří definice podle Miovského (2006, s.17) „Kvalitativní přístup v psychologických vědách je přístupem, který pro popis analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumatelných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.“ nebo definice podle Dismana (2002, s.285) „Kvalitativní výzkum je nenumерické šetření a interpretace sociální reality. Cílem je tu odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“ Podrobnější definici kvalitativního přístupu nabízejí Šed'ová, Švaříček (2007, s.17): “Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady

postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou prožívají a vytvářejí sociální realitu.“

Logika kvalitativního výzkumu je induktivní Šed'ové, Švaříček (2007). To znamená, že z počátku se provádí sběr dat, ve kterých jsou pak hledány pravidelnosti a vzorce, jenž později slouží jako podklad pro tvorbu nových hypotéz nebo teorie (Disman, 2002). Dále podle Hendla (2005) má kvalitativní výzkum longitudinální charakter. Sběr dat a jejich analýza probíhají téměř současně. Sběr dat probíhá v přirozeném prostředí respondenta. Plán výzkumu má pružný charakter, přizpůsobuje se podle okolností a dosud získaných výsledků. Proces poznávání je současně procesem neustálé interpretace. Realita je spíše interpretována než objevenána (Mioviský 2006). Základním úkolem kvalitativního výzkumu je objasnit, jak lidé v daném prostředí a situaci se dobírají pochopení toho a co se děje, proč jednají určitým způsobem (Hendl, 2005).

V rámci kvalitativního výzkumu jsem zvolil výzkumný design, který Hendl (2005) označuje jako fenomenologické zkoumání. „Hlavním cílem fenomenologického zkoumání je popsat a analyzovat prožitou zkušenost se specifickým fenoménem, kterou má určitý jedinec nebo skupina jedinců., (Hendl, 2005, s.126). „Výzkumník se snaží vstoupit do uvnitřního světa jedince...“ (tamtéž). Důvodem pro výběr tohoto výzkumného souboru je charakteristika tohoto výzkumného designu, která nejvíce odpovídá povaze realizovaného výzkumu, který se na základě jeho definovaného cíle a cíle diplomové práce také orientuje na názor skupiny jedinců, konkrétně studentů na Etický kodex sociálních pracovníků České republiky.

2.3 Popis výzkumného souboru

V této podkapitole podrobně popíšu výzkumný soubor, metodu a kritéria jeho výběru a proces jeho získávání.

Jako metodu výběru výzkumného souboru jsem zvolil metodu, která naplňuje definici záměrného výběru výzkumného vzorku. Kritérium výběru je určená vlastnost, nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině). Na základě takto stanoveného kritéria výzkumník vyhledává pouze ty účastníky, kteří toto kritérium nebo soubor kritérií splňují a jsou ochotní zapojit se do výzkumu (Mioviský, 2006).

Prvním kritériem výběru výzkumného souboru byla příslušnost ke studijnímu oboru a vzdělávacímu programu. Vzhledem k cíli výzkumu: zjistit, zda studenti sociální práce považují Etický kodex sociálních pracovníků České republiky za použitelnou a dostatečnou etickou normu v rámci jejich studia, jsem jako klíčový studijní obor určil obor sociální práce a jako klíčový vzdělávací program jsem zvolil program bakalářský, protože pro účely mé diplomové práce za studenta považuji takového studenta, který ještě nesáhl odborné způsobilosti viz podkapitola 1.4 Student sociální práce.

Druhým kritériem byla příslušnost ke Katedře křesťanské sociální práce Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Protože jsem absolvent stejného studijního programu stejné katedry, mám osobní zkušenost se zkoumaným fenoménem, vyučovacím procesem i odbornou praxí a domnívám se, že tato má zkušenost by mohla prohloubit mé porozumění respondentovi během kvalitativního rozhovoru a také s větším citem interpretovat získaná data. Má příslušnost ke studijnímu programu ve stejné katedře, by měla zjednodušit můj přístup k výzkumného vzorku v rámci legitimacy mého výzkumu a zvýšit vstřícnost respondentů k účasti ve výzkumu. Dalším důvodem výběru tohoto kritéria byla skutečnost, že právě na půdě katedry křesťanské sociální práce byl v rámci setkání tutorů a mentorů odborných praxí bakalářského studia vznesen požadavek na vypracování speciálního etického kodexu pro studenty sociální práce s odůvodněním rozdílných kompetencí studentů sociální práce a sociálních pracovníků. Přišlo mi tedy v rámci platnosti výzkumu zaměřeného na vhodnost použití Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky logické zrealizovat tento výzkum na stejném místě, kde byl tento požadavek vznesen. Výběrem tohoto kritéria také došlo k redukci počtu proměnných, které by mohli ovlivnit zjištěné výsledky. Tuto redukci jsem z hlediska správné interpretace dat a vzhledem k mým časovým i finančním možnostem považoval za adekvátní.

Miovský (2006) dále v rámci záměrného výběru výzkumného vzorku dále rozlišuje metodu prostého záměrného výběru, stratifikovaného záměrného výběru, kvótového záměrného výběru a záměrného výběru přes instituce. Protože lze výzkumný vzorek podle stanovených kritérií členit do jasně odlišitelných vrstev, v případě mého výzkumného souboru lze za tyto vrstvy považovat příslušnost k ročníku bakalářského

vzdělávacího programu dálkového nebo prezenčního studia, jedná se v rámci záměrného výběru výzkumného vzorku o stratifikovaný záměrný výběr.

V rámci triangulace zdrojů dat jsem se rozhodl vybrat tři respondenty z každého ročníku prezenčního studia a jednoho respondenta z každého ročníku dálkového studia. Pro snížený počet respondentů dálkového studia mě vedl předpoklad jejich časové vytíženosti i místní nedostupnosti. Navíc díky odlišnostem, které studenty dálkového studia odlišují od studentů prezenčního studia jako např. věk nebo pracovní zkušenosti jsem nebyl schopen odhadnout nakolik se data od nich získaná budou lišit od dat získaných od studentů prezenčního studia. Pokud by se nasbíraná data velmi lišila od respondentů prezenční formy studia, zvažoval jsem v rámci saturace dat navýšení počtu respondentů absolvující dálkové studium.

V rámci těchto kritérií definovaného výzkumného souboru jsem pak zvolil jako metodu sběru dat metodu výběru sněhové koule. Podle Miovského (2006) lze tuto metodu kombinovat s metodou stratifikovaného záměrného výběru výzkumného vzorku, kterou jsem pro účely mého výzkumu použil já. Metoda výběru sněhové koule spočívá v oslovení prvního respondenta pro tzv. nultou fázi výzkumu, který nominuje potenciální účastníky pro další fázi výzkumu. Oslovení účastníka pro nultou fázi výzkumu lze kombinovat s více prvky jako např. předchozím osobním kontaktem, pomocí metody samosběrem, výběru přes instituce apod.

Pro kontakt s potenciálním účastníkem výzkumu pro nultou fázi výzkumu jsem využil sociální síť, kam jsem umístil prosbu o účast ve výzkumu. Dá se říci, že jsem pro získání potenciálních účastníků ve výzkumu použil prvek metody samosběrem. Na tuto prosbu zareagoval jeden student, který se stal účastníkem ve výzkumu pro nultou fázi výzkumu. Tento student pak nominoval další účastníky výzkumu především pro druhý a třetí ročník. Nominace nejčastěji probíhala tak, že respondent, který se už výzkumu zúčastnil oslovil další osobu, která by mohla mít zájem o účast ve výzkumu a s jejím svolením mi předal kontakt (nejčastěji v podobě emailu nebo profilu na sociální síti) na tuto osobu, na který jsem pak poslal prosbu s žádostí o účast ve výzkumu. Ve třech případech z celkových sedmi nominace proběhli pomocí bezprostředního osobního setkání, kdy mě účastník nulté fáze představil

potencionálnímu účastníkovi výzkumu a seznámení s povahou a cílem mého výzkumu pak proběhlo ústní formou. V případě souhlasu s účastí ve výzkumu došlo k výměně telefonních kontaktů. Tímto způsobem se mi brzy povedl naplnit stanovený limit pro třetí ročník. Vzhledem ke skutečnosti, že účastníci výzkumu pro první a druhý ročník nedokázali nominovat žádného potencionálního účastníka pro první ročník, ocitl jsem v situaci, kdy jsem musel pro získání potencionálních účastníků ve výzkumu pro první ročník opět podstoupit situaci podobnou nulté fázi a musel jsem pro první ročník zvolit jiný prvek výběru výzkumného souboru. Účastníka výzkumu pro nultou fázi z prvního ročníku jsem získal skrz osobní známost. Tento účastník nulté fáze pro první ročník pak nominoval další dva potencionální účastníky z prvního ročníku, kteří s účastí souhlasili. Tak se mi povedl získat stanovený limit i pro první ročník.

Problém nastal u studentů druhého ročníku, kde se výzkumu zúčastnil pouze jediný student. Nepomohla ani opakovaná výzva přes sociální síť s prosbou o účast ve výzkumu ani nominace ostatních účastníků výzkumu, protože jimi nominovaní kandidáti se vstupem do výzkumu nesouhlasili.

Podobná situace nastala u studentů dálkového studia. Zde se mi sice díky výzvě přes sociální síť podařilo získat jednoho potencionálního účastníka výzkumu, ale kvůli zdravotní indispozici rozhovor nemohl být zrealizován a díky časové vytíženosti a místní nedostupnosti náhradní termín setkání nebyl stanoven. Této situaci se dále věnuji podkapitole 3.10.1 omezení výzkumu.

Zájem potencionálních uchazečů si často vyžadoval seznámení s výzkumnými otázkami před zahájením rozhovoru. V jednom případě byl dokonce podmínkou pro souhlas s účastí ve výzkumu. Tomuto požadavku jsem se v rámci informovanosti potencionálního účastníka o výzkumu nijak nebránil a seznam otázek jsem posílal souběžně s platným zněním Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky. Přiznávám, že tento krok zřejmě ovlivnil povahu nasbíraných dat, nicméně toto ovlivnění by v závislosti na stanoveném cíli výzkumu nemělo být natolik velké, že by se podepsalo na závěrech, ke kterým jsem v závěru výzkumu došel. Na druhou stranu, poskytnutí seznamu otázek předem souběžně zvýšilo ochotu potencionálních účastníků

stát se respondenty a výzkumný vorek tak obohatil, což je v rámci validity výzkumu kladem, který nad potencionálními riziky podle mého názoru převažuje.

2.4 Metoda sběru dat

V této podkapitole představím metodu sběru dat, důvody její volby a seznam otázek, které byly v jejím rámci vytvořeny.

Jako techniku sběru dat jsem v rámci své práce zvolil kvalitativní rozhovor. K tomuto kroku mě vede nejen určité doporučení Hendla (2005), jenž tvrdí, že pro femnologické zkoumání je nejvhodnější a nejčastěji používanou technikou sběru dat kvalitativní rozhovor, ale i moje přesvědčení, že pro vyjádření osobní zkušenosti, názorů a postojů, které budu mimo jiné od respondentů potřebovat, abych naplnil cíl výzkumu, je nejvhodnějším komunikačním prostředkem právě rozhovor.

Vzhledem k povaze tématu, kde již mám určité „předporozumění“, které mi umožňuje připravit si na rozhovor témata a otázky, jenž mi pomůžou dojít k cíli výzkumu, považuji určitou míru strukturovanosti za vhodnou. Na druhou stranu míra strukturovanosti by také měla mít určitou mez, protože vzhledem k povaze kladených otázek bude s největší pravděpodobností nutné i vhodné pokládat doplňující otázky, kterými budu vést respondenta ke správnému pochopení otázek a ke zpřesnění jeho odpovědí. Proto jsem dospěl k názoru, že k úspěšnému naplnění cíle výzkumu nejlépe povede polostrukturovaný rozhovor, nebo jak jej označuje Hendl (2005) „rozhovor podle návodu.“

Podle Miovského (2006) má polostrukturovaný rozhovor definované určité jádro rozhovoru, tedy „určité minimum otázek, které má tazatel za povinnost probrat.“ (Miovský, 2006, s.160). Tím se zvyšuje pravděpodobnost, že budou probrána všechna pro tazatele zajímavá a důležitá témata a umožňuje držet se zaměření rozhovoru, čímž se zvyšuje výtežnost rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor zároveň dává tazateli svobodu a volnost v pořadí kladení otázek, umožňuje vést rozhovor přirozeným nenuceným způsobem, umožňuje respondenta motivovat a umožňuje pokládat doplňovací otázky, což zvyšuje přesnost výzkumu. Toho tazatel dosáhne kladením doplňujících otázek a „motivačních vložek“, které se nabalují na jádro

rozhovoru. Výzkumník se pak může rozhodnout, zda tyto doplňující otázky zahrne do následné analýzy nebo je zcela vynechá. Úskalím polostrukturovaného rozhovoru je podle Miovského (2006) výběr lokace, kde se bude rozhovor odehrávat, a kterému by měl tazatel přikládat větší váhu než u jiných typů rozhovoru.

Nyní představím strukturu otázek, které použiji v rámci polostrukturovaného rozhovoru. Otázky jsou rozděleny na úvodní, hlavní a ukončovací. Tuto strukturu přejímám ze Šed'ová, Švaříček (2007). Hlavní otázky jsem ještě rozdělil na hlavní otázky A a hlavní otázky B.

A) Úvodní otázky

Cílem úvodních otázek je odstranit případné napětí mezi tazatelem a respondentem a navodit pocit bezpečné atmosféry.

Ahoj.

Připomínám, že rozhovor je anonymní a nezveřejním tvoje osobní údaje nebo informace, podle kterých by mohlo dojít ke tvé identifikaci.

- 1) Na začátku rozhovoru se tě chci zeptat, zda souhlasíš s tím, že budu tvé odpovědi zaznamenávat na diktafon a použiji je výhradně v rámci své diplomové práce?
- 2) Jaký význam má podle tebe etické chování studentů sociální práce?
- 3) Četl jsi někdy Etický kodex sociálních pracovníků České republiky (dále jen Etický kodex)?
- 4) Při jaké příležitosti?
- 5) Co sis myslel, když jsi ho četl poprvé?
- 6) Probírali jste ho v rámci studia? Jakou formou?
- 7) Co si myslíš o formulaci Etického kodexu? (o tom jak je napsaný)

B) Hlavní otázky

Hlavní otázky tvoří jádro rozhovoru a představují určité minimum, které bych měl s respondentem probrat.

Hlavní otázky A

- 1) Četl jsi někdy Etický kodex spontánně?
- 2) Četl jsi ho třeba před praxí nebo během praxe?
- 3) Napadá tě situace, kdy jsi vědomě použil Etický kodex během své praxe?
- 4) Napadá tě nějaká situace, kdy sis na něj vzpomněl?
- 5) Napadá tě situace, kdy jsi jednal v souladu s Etickým kodexem?

Hlavní otázky B

- 1) Jaké jsou podle tebe klady a zápory použití Etického kodexu v rámci studia sociální práce?
- 2) Našel/a by jsi v Etickém kodexu místa, kterým nerozumíš?
- 3) Kdyby jsi mohl, vypustil by jsi z Etického kodexu nějaký bod? A proč?
- 4) Teď pomineme skutečnost, že Etický kodex slouží i jiným skupinám sociálních pracovníků a představ si, že je určen jen pro studenty sociální práce. Myslíš, že jsou v něm místa, která v rámci studia nepoužiješ?
- 5) Stále jsme v představě, že je Etický kodex určen jen pro studenty sociální práce, změnil/a by jsi v něm něco?
- 6) Napadá tě nějaký bod, který by se dal pro účely studia v rámci jednotlivých oblastí doplnit?
- 7) Napadá tě nějaká oblast, kterou by jsi jako student sociální práce doplnil?
- 8) Myslíš, že by se dal Etický kodex pro studenty sociální práce použít beze změny?
- 9) Někteří odborníci tvrdí, že Etický kodex sociálních pracovníků ČR je pro studenty sociální práce velmi vhodná etická norma? Co si o tom myslíš?
- 10) Co si myslíš o úplně opačném názoru, že se Etický kodex sociálních pracovníků ČR se pro studenty sociální práce nehodí?
- 11) Kdybych ti řekl, že někdo vymýšlí etický kodex čistě pro studenty sociální práce, co by tě k tomu napadlo?
- 12) Kdyby se to na závěr mělo shrnout. Je podle tebe současný Etický kodex sociálních pracovníků ČR vhodná etická norma pro studenty sociální práce?

C) Ukončovací otázky

Cílem ukončovacích otázek je připravit respondenta na blížící se konec rozhovoru.

- 1) Ještě bych se chtěl zeptat, zda tě nenapadá ještě nějaké téma, kterého jsem se nedotkl nebo věc, kterou by jsi rád dodal/a?
- 2) Je něco na co by jsi se rád/a zeptal/a ty mě?
- 3) Až bude moje práce hotová a obhájená máš zájem o její zaslání?

Struktura otázek zde uvedená je shodná s otázkami se seznamem otázek, který jsem respondentům posílal, které pak v rámci rozhovorů měli k dispozici a které jsem respondentům v rámci rozhovorů pokládal. Přesto se tento seznam ve shodě se zásadami polostrukturovaného rozhovoru (viz Miovský, 2006, s.160) odlišoval od seznamu otázek, které jsem především v později realizovaných rozhovorech skutečně kladl. Rozdíly spočívaly v pozměněných formulacích, přidáním doplňujících otázek, přehozením pořadí otázek tak, aby struktura kladení otázek logicky souvisela s tím, co zmiňuje respondent a byla tím udržena plynulost rozhovoru. U některých respondentů se po položení otázky 10 z hlavních otázek B objevil názorový obrat a některé otázky musely být položeny znovu.

2.5 Proces získávání dat

Po získání kontaktu na potencionálního účastníka ve výzkumu, který projevil zájem o část ve výzkumu jsem se tímto uchazečem sešel na předem určeném místě, kde proběhlo představení a úvodní seznámení. Při výběru lokace, kde se bude rozhovor odehrávat jsem měl na paměti varování Miovského (2006), že polostrukturovaný rozhovor klade větší prostorové nároky na realizaci rozhovoru než ostatní typy rozhovorů, a výběr lokace jsem ponechával na respondentovi. Rozhovor nejčastěji probíhal v prostorách školy, které vybral respondent. Ještě před začátkem rozhovoru jsem respondenty ujistil o zachování anonymity, o ochraně osobních údajů a o zatajení jakýchkoliv informací, které by mohli vést k odhalení jejich identity. Před zapnutím diktafonu jsem se ještě jednou ujistil, zda respondenti souhlasí se záznamem jejich výpovědí na nahrávací zařízení. Respondenti pak v průběhu rozhovorů měli k dispozici seznam vytištěných otázek, které jim byli tazatelem pokládány a vytištěné plně platné

znění Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky, do kterého mohli v případě potřeby kdykoliv nahlížet.

Hlavní otázky jsem prošel všechny u všech respondentů. Rozhovory trvaly přibližně 30 až 45 minut. Vybrané lokace poskytovali dostatek soukromí pro realizaci rozhovoru a v jejich průběhu jsme nebyli nikým a ničím rušeni. U některých respondentů byla cítit počáteční nejistota nebo stres, který byl většinou rozbit úvodními otázkami, jejichž sestavení a položení v rámci rozhovorů se mi vyplatilo.

Další části rozhovorů pak probíhaly odlehčenou formou a v příjemné atmosféře, o čemž svědčil častý smích nebo vtipkování respondentů. Výjimku tvořil jediný respondent, u něhož počáteční stres a obavy přetrvaly po celý rozhovor, za což zřejmě mohl respondentův pocit nedostatečného seznámení s Kodexem, který několikrát proklamoval, a s ním i pocit zbytečnosti pro výzkum, který jsem se několikrát snažil neúspěšně vyvrátit tvrzením, že všechna data získaná od respondenta pro mě mají výpovědní hodnotu, kterou v rámci mé diplomové práce mohu zúročit (což se v rámci analýzy dat potvrdilo pozn. autora práce).

V rámci ukončovacích otázek jsem dal respondentům prostor se ještě k výzkumu a k tomu co zaznělo vyjádřit, popřípadě se tazatele doptat na to, co by je zajímalo, aby respondenti z výzkumu neodcházeli s nějakou nevyřčenou myšlenkou nebo otázkou, která by je mohla tížit. Respondenti tohoto prostoru většinou nevyužili, nicméně se často dožadovali ujištění, někdy i v průběhu rozhovoru, že jimi poskytnuté informace mi budou k něčemu platné. Dále jsem také v případě zájmu nabízel možnost zaslání obhájené diplomové práce. Této možnosti za využití e-mailu využili všichni respondenti, od kterých jsem si po projevení jejich zájmu vyžádal jejich emailovou adresu.

2.6 Způsob zpracování dat a jejich analýza

Rozhovor provedený s respondenty jsem zaznamenával na diktafon. Zvukový záznam jsem podrobil doslovné transkripci. Pro práci s takto přepsaným textem jsem jako metodu analýzy dat zvolil otevřené kódování. Je to metoda analýza dat, která byla

vyvinuta v rámci designu kvalitativního výzkumu zakotvené teorie. Švaříček, Šed'ová (2007) považují tuto metodu analýzy dat za univerzální a schvalují její použití i mimo design zakotvené teorie. Je to metoda, kdy výzkumník výpověď respondenta „rozbije“ na jednotky, ke kterým pak výzkumník přiřazuje různé kódy (tamtéž).

Po té co jsem text okódoval jsem pro další práci s textem zvolil metodu vytváření trsů popsanou Miovským (2006). Jedná se o metodu, kdy výzkumník na základě vzájemného překryvu (podobnosti) identifikovaných jednotek tyto jednotky seskupuje do skupin (trsů). „Tímto procesem vznikají obecnější, induktivně zformulované kategorie, jejichž zařazení do dané skupiny (trsu) je asociováno s určitými opakujícími se znaky, určitým charakteristickým uspořádáním apod.“ (Miovský, 2006, s.221). Společným znakem, takového trsu může být například tematický překryv, tj. když výzkumník vyhledává ve výrocích osob všechny takové pasáže, které se týkají jednoho úzce ohraničeného tématu (tamtéž).

Kategorie, které z analýzy dat vyplanuly jsou blíže představeny v kapitole 3 Presentace výsledků výzkumu.

2.7 Etické aspekty výzkumu

Miovský (2006) zmiňuje především dva druhy pravidel v oblasti etiky výzkumu a to pravidla chránící účastníky výzkumu a pravidla chránící výzkumníka. Při realizaci výzkumu kvalitativního charakteru jsem se soustředil především na pravidla chránící účastníky výzkumu konkrétně na souhlas s účastí ve výzkumu a na ochranu soukromí a osobních údajů. Na tato dvě konkrétní pravidla jsem se více zaměřil, protože jsem je v rámci dodržení etiky mého výzkumu vyhodnotil jako rizikovější.

Domnívám se, že takto sestavenou zprávou, kterou zvu dobrovolníky k účasti ve výzkumu jsem splnil požadavky na informovanost a dobrovolnost na účast ve výzkumu formulované Miovským (2006).

Ahoj. Jmenuji se Učeň Vladimíra a jsem student magisterského studia Cyrilometodějské teologické fakulty univerzity Palackého a bývalý student Caritas VOŠ a obracím se na vás s žádostí o pomoc. V rámci mé diplomové práce na téma Etický

kodeks sociálních pracovníků ČR jako etická norma pro studenty sociální práce realizují kvalitativní výzkum a potřebují ochotné dobrovolníky, kteří by se výzkumu zúčastnili. Šlo by o cca půl až tři čtvrtě hodinový nahrávaný rozhovor. Kdyby měl někdo z vás zájem, tak se mi prosím ozvěte.

S pozdravem Učeň Vladimír

V případě, že jsem tuto zprávu posílal osobě nominované jiným účastníkem výzkumu, zpráva ještě obsahovala informace o tom, jak jsem získal kontakt na tuto osobu, i když tato informace byla již téměř zbytečná, protože kontakt na tuto osobu jsem získal až po té, co oslovený s předáním kontaktu na svou osobu souhlasil.

Informovaný souhlas, který je nedílnou součástí ochrany účastníka výzkumu jsem získával pasivní formou ještě před začátkem nahrávání rozhovoru. Diktafon jsem zapínal až po udělení tohoto souhlasu.

Při získávání potenciálních účastníků ve výzkumu jsem tam, kde to bylo možné zatajoval jména dalších účastníků, aby účast ve výzkumu byla co nejvíce anonymní. Označení respondentů jsem zakódoval a už v rámci transkripce jsem vynechal jakékoliv údaje, které by mohli vést k jejich identifikaci.

3 Prezentace výsledků výzkumu

Cílem této kapitoly je představit kategorie, ke kterým jsem došel v rámci analýzy dat pomocí realizovaného výzkumu. Strukturu této kapitoly tvoří názvy jednotlivých kategorií a podkategorií, které mi pomůžou zodpovědět jednotlivé výzkumné otázky.

Cílem podkapitol 3.2 a 3.3 Silné a slabé stránky výzkumu je představit kategorie vedoucí k zodpovězení Výzkumné otázky A: Jaké jsou podle názorů respondentů silné a slabé stránky použití Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky v rámci studia sociální práce?

Cílem podkapitoly 3.4 Problematická místa uchopení Etického kodexu je představit kategorii vedoucí k zodpovězení výzkumné otázky B: Jaká jsou podle názorů respondentů problematická místa uchopení Etického kodexu sociálních pracovníků ČR v rámci studia sociální práce?

Cílem podkapitoly 3.5 Návrhy na změny Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce je představit kategorii vedoucí k zodpovězení výzkumné otázky C: Jaké změny Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky pro potřeby studentů sociální práce respondenti navrhnou?

Cílem podkapitoly 3.6 Postoje k úpravě Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce je představit kategorii vedoucí k zodpovězení Výzkumné otázky D: Vnímají respondenti úpravu Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky pro potřeby studentů sociální práce jako nutnou?

Cílem podkapitoly 3.7 Názorová využitelnost Etického kodexu sociálních pracovníků ČR pro potřeby studentů sociální práce je představit kategorii vedoucí k zodpovězení výzkumné otázky E: Jaká je podle názoru respondentů použitelnost nepozměněného Etického kodexu sociálních pracovníků ČR během odborných praxí?

Cílem podkapitoly 3.1 Znalost Etického kodexu a 3.9 Zkušenost respondentů sociální práce s použitím Etického kodexu během odborných praxí je představit kategorie zodpovídající Výzkumnou otázku F: Jaké jsou zkušenosti studentů sociální

práce s uplatněním Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky během odborných praxí?

Podkapitoly jsou doplněny o výpovědi respondentů, které uvádím „*kurzívou*“. Výpovědi respondentů jsou uvedeny v plném znění, akorát je z nich pro větší srozumitelnost vynechána slovní vata, prajazykové výrazy, citoslovce apod. a v některých případech jsou do nich přidány moje poznámky objasňující výrok respondenta. V rámci téměř každé podkapitoly se objevuje odstavec „Shrnutí“, jehož cílem je představit stručné shrnutí výsledků, zodpovědět výzkumnou otázku, kterou je podkapitola definována a v některých případech uvést zjištěné výsledky do širších souvislostí.

Speciální podkapitolu pak tvoří Závěr výzkumu, jehož cílem je zodpovědět cíl výzkumu, prezentovat slabiny výzkumu a uvést náměty pro další bádání.

V rámci zachování anonymity a ochrany osobních údajů respondentů jsem se rozhodl respondenty označit krycími kódy. Jednotlivé ročníky, z nichž respondenti pocházejí jsem odlišil pomocí abecedních písmen A, B a C, kde A označuje první ročník, B druhý ročník a C třetí ročník. Respondenty v rámci jednotlivých ročníků jsem pak odlišil pomocí číslic 1, 2 a 3. Sebe jako výzkumníka označuji písemným kódem T jako tazatel.

Respondenti kategorie A jsou studenti prvního ročníku a v okamžiku realizace rozhovorů nemají absolvovanou žádnou odbornou praxi. Respondent A3 má na tuto odbornou praxi nastoupit den po realizaci rozhovoru.

Respondent kategorie B má absolvované 2 týdny praxe.

Respondenti kategorie C mají absolvovaných 10 týdnů praxe.

Nyní představím jednotlivé kategorie.

3.1 Znalost Etického kodexu

V této podkapitole představím kategorii související se znalostí Etického kodexu s cílem přispět k zodpovězení výzkumné otázky F: Jaké jsou zkušenosti studentů sociální práce s uplatněním Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky. Přestože má tato kategorie pomoci zodpovědět, výzkumnou otázku společně s kategorií prezentovanou v podkapitole 3.9 Použití Etického kodexu během odborných praxí, nacházející se až na konci této kapitoly prezentuji ji už zde, protože výsledky, ke kterým dochází, tedy zmapování hloubky seznámení se respondentů s Etickým kodexem mají širší souvislost i s ostatními kategoriemi.

Odpovědi vyjadřující znalost Kodexu pramenily z mého dotazu na četbu Etického kodexu, která v sobě měla i podotázky zaměřené na to, zda respondenti Etický kodex znají, slyšeli o něm, popřípadě zda ho znají celý nebo z části.

Respondenti A1, A2 a A3 uvádějí, že Kodex předtím nečetli a četli ho až v rámci mého výzkumu A1: *„To jsem četla teďka poprvé v životě.“* A2: *„No, narazila jsem na něj asi před třemi týdny, ale nečetla jsem ho. Našla jsem ho v učebnici....ale před tím jsem vůbec nevěděla, že něco takového existuje, nesetkala jsem se s tím.“* A3: *„T: Četla jsi někdy ten etický kodex? A3: „Ne, teď jsem ho četla poprvé.“*

Respondent B uvedl, že jej přečetl částečně, tedy přečetl nějaké jeho části. Respondenti C1 a C3 uvádějí obecný přehled v kodexu. C1: *“...kdyby se mě někdo zeptal na to, jako jestli vím přesně, co v které části je, tak bych asi řekla, že ne úplně přesně, ale dokázala bych možná tak jakoby obecně popsat.“* C3: *„Asi bych ti teď neřekla, co to všechno obsahuje, to asi ne, ale vím určité body například ten vztah pracovníka ke klientovi.“*

V rámci pokračujícího rozhovoru pak respondenti B, C1 a C3 uvádějí, kde se během studia s Kodexem setkali a nabyli případných vědomostí, které o Kodexu mají. Respondenti C1 a C3 se shodují v tom, že hodnotí seznámení s Etickým kodexem v předchozích ročnících jako takové povrchné nebo obecné ve srovnání s ročníkem třetím, který jde podle nich v rámci seznámení se s Kodexem více do hloubky.

C1: „*jo možná už i v druháku jsme si ten etickej kodex nějak zmiňovali. Tam jsme se myslím taky jenom... jako taky tak dotkli,... toho etického kodexu. A teďka ve třetáku (ho) rozebíráme v rámci kazuistik....*“

C3: „*Tak možná je to taky částečně, že jsme to v prváku třeba naťukli. Ne jako že bychom neměli absolutně žádné povědomí o tom. To ne.. To určitě jako ne. Ted' nevím přesně, ale já si myslím, že určitě ve druháku, že tam jsme to určitě probírali. A ještě jinak si myslím, že i v rámci praxe jakože jsem měli taky přímo nebo dá se říci takovou praktickou výuku jako ještě před praxí, tak jsme tady na to také přišli no. Takže je to tam, ale je fakt, že teprve až ted' ve třetáku to začalo teprve jít více do té hloubky.*“

Hodnocení respondentů C1 a C3, kteří hodnotí seznámení se Etickým kodexem v předchozích ročnících jako obecné, potvrzuje respondent B: „*Jenom, když jsme to ted' brali v předmětech, když jsme brali Etický kodex sociálních pracovníků, nebo tak všeobecně...tak jsme tak hlavní body, co by měl dělat, nebo tak podbody, jakože sociální pracovník vzhledem ke společnosti, vzhledem ke klientovi..a takové stručně, ale všeobecně....*“

Shrnutí

Respondenti kategorie A zatím s Etickým kodexem seznámení nejsou, což se dá u studentů prvního ročníku předpokládat. V rámci formace v podobě studijních povinností se prohlubuje poznání Kodexu, jak potvrzuje respondent B, který již indikuje částečné přečtení Kodexu. Toto seznámení s Kodexem se pak v rámci dalších studijních povinností prohlubuje a vytváří obecný přehled v Kodexu, který vykazují respondenti kategorie C. Toto seznámení se s Kodexem je pak úzce propojeno s obsahem absolvovaných předmětů, které se Kodexem zabývají. Tyto výsledky pak přispívají k hypotéze, že i etika v rámci sociální práce je procesem růstu, který může probíhat v rámci studia.

3.2 Silné stránky Kodexu

V této podkapitole představím silné stránky Kodexu s cílem přispět k zodpovězení Výzkumné otázky A: Jaké jsou podle názorů respondentů silné a slabé stránky použití Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky v rámci studia sociální práce?

V následujících podkapitolách představím silné stránky Kodexu, které respondenti jmenovali. Nejdříve uvedu silné stránky Kodexu obecně a potom ty, které respondenti zmiňovali přímo v souvislosti se studiem.

Mezi respondenty nejčastěji jmenovanou silnou stránkou Etického kodexu byla **obsažnost Kodexu**. Respondenti vnímali, že Kodex pokrývá širokou škálu problematických situací a pravidel etického chování sociálního pracovníka.

C3: „já si myslím, že klad sám o sobě je ten, jakože tam jsou rozepsané jako tady ty všechny aspekty prostě.“ C1: „Je to tady třeba různě popsány jakože dobře rozepsány ty jednotlivé vztahy ...k zaměstnavateli nebo ve vztahu ke kolegům, ke společnosti, k odbornosti... Jo, že je to takový dobře rozepsaný.“ C3: „...já si myslím, že jo, že tam mají pokryté všechno.“ C2: „mě samotnou nenapadá...nic, co bych postrádala.“

Druhou nejčastěji jmenovanou silnou stránkou použití Etického kodexu byla **Pomoc při etickém rozhodování**. C1: „když se člověk rozhoduje v nějakém případě, tak se může podívat do toho etického kodexu, nebo... nebo sociálního pracovníka bych řekla, že tak jakoby drží v různých jakoby rozhodováních nebo v těch situacích, v kterých si neví rady.“ C3: (může) pomoc (když nastanou) ty různé etické problémy nebo dilemata, tak jako co s tím, jo. Jak to vyřešit.“ A2: „spousta těch pracovníků může řešit nějaké to dilema, jak tomu člověku pomoci, tak třeba ten etický kodex, když přijde může ukázat, čím se řídit“ C3: Ten sociální pracovník se má o co opřít. Má (nějaký) ten základ... nějaký ten dokument od čeho se potom (může) odrazit nebo z čeho může ten člověk čerpat.

Dalšími výhodami jsou **inspirace**, C1: „je to i taková dobrá inspirace, bych řekla a jako určitě bych řekla, že je dobré se z toho vycházet.“ **smysluplnost** C3: „...já si myslím, že ten dokument jako má smysl, jakože určitě to je důležité.“ a **vymahatelnost**

etických norem T: "... tím že je to zapsaný, tak je to jakoby ..lepší protože..." A1: „Protože to není beztretný.“

3.2.1 Silné stránky použití Kodexu v souvislosti se studiem

Nyní představím respondenty prezentované silné stránky použití Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky přímo v rámci jejich studia.

Nejčastěji respondenty jmenovanou silnou stránkou Etického kodexu byla **srozumitelnost**, ve smyslu jasnosti pojmů, pod kterými studenti přibližně věděli co si mají představit a nekladli si otázky po smyslnosti jejich obsahu. C1: „... asi bych řekla, že tomu docela jakoby rozumím, že... jako není něco, co bych asi tomu úplně jakoby... si v tom nebyla jistá... nerozuměla bych.“ C2: „Jo. Co jsem četla, tak mi to přišlo jako srozumitelný.“ C3: „Není v tom nic pro mě nesrozumitelného.“ A1: „Jako tady v té první části to je takové jasně dané. To je část ve které se píše, co by měl ten sociální pracovník a co by naopak neměl. To je mi jasné, když to tak čtu, jakože vím, co to je a jak k tomu přistupovat.“

Výjimku tvoří respondenti kategorie A respondenti A2 a A3. Respondent A2 udává, že kodex byl pro něj spíše srozumitelný A2: „No, jsou tam tak dva tři body, které jsem musela číst tak dvakrát, třikrát, než mě napadlo, jak to uchopit.“ Respondent A3 udává, že Kodex byl pro něj částečně srozumitelný a stejně tak částečně nesrozumitelný. T: „Přišel ti srozumitelnej ten kodex?“ A3: „Jo, celkem jo. V některých pasážích teda ne, to jsem se ztrácela, že mi ucházelo, co vlastně čtu“ Mezi konkrétní srozumitelné pasáže respondent uvedl vztah sociálního pracovníka ke kolegům a vztah ke svému povolání a odbornosti „a ještě mi připadlo hodně srozumitelná pasáž ve vztahu ke svému povolání a odbornosti....tohle mi přišlo nejlepší.“

Dalšími respondenty jmenovanými silnými stránkami použití Etického kodexu byl **ukazatel rezerv** B: „je to prostě nějaká norma nebo vlastně jako kdyby že nám to ukazuje, jací máme být.“ A2: „tak (přečtením kodexu) si (student) může uvědomit, takhle bych se chtěl chovat, takhle se chovám, tohle se mi líbí, tohle bych třeba dokázal, tohle bych nedokázal...“ a s tím související **podnět k rozvoji** C2: „A sem tam to může jako rozvíjet, protože tady mám nějakým způsobem předložené, na co by ten pracovník

*nějakým způsobem zapomínat neměl a je to podnět, v čem se ten student může jako rozvíjet. Co mu chybí, nebo k čemu směřovat, jak se má chovat, a tak....“ a **inspirace k rozvoji**. A2: „No, v některých bodech určitě, ale upozornilo mě to na některý body, který bych si asi tak běžně neuvědomila, že by byly nevhodný, třeba tam s těma kolegama, že třeba spolupracovat s kolegou, že třeba máme nějaké nejasnosti, že třeba je tam zdůrazněno, že se mají řešit někde ve vhodnou chvíli, na vhodném místě, takže si myslím, na praxi, že to může být dobré někomu připomenout, takže jsem ráda, že jsem se s tím teď seznámila, a teď si myslím, že na praxi to bude příjemnější, že z toho budu moct čerpat.*

Respondent A2 dále jako poslední silnou stránku jmenuje skutečnost, že Etický kodex může poskytnout **specifikaci potencionálních rizik**: „Možná, že na začátek si studenti můžou prostřednictvím toho kodexu víc specifikovat, v čem jsou rizika té práce sociálního pracovníka do budoucna.“

3.2.2 Shrnutí

Mezi silné stránky Etického kodexu podle respondentů patří obsažnost Etického kodexu, zprostředkování pomoci při etickém rozhodování, inspirace, smysluplnost Kodexu a vymahatelnost etických pravidel v Kodexu uvedených. Mezi silné stránky jmenované respondenty použití Etického kodexu v přímé souvislosti se studiem sociální práce patří srozumitelnost ve smyslu jasnosti pojmů, pomoc při řešení etických dilemat, ukazatel rezerv, podnět a k inspirace rozvoji a specifikace potencionálních rizik.

3.3 Slabé stránky

V následující podkapitole představím slabé stránky Kodexu s cílem přispět k zodpovězení výzkumné otázky A: Jaké jsou podle názorů respondentů silné a slabé stránky použití Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky v rámci studia sociální práci?

3.3.1 Obecnost

Mezi nejčastějšími slabými stránkami byla respondenty, konkrétně A2, A3, B a C1, jmenována obecnost etického kodexu, která se ve výpovědích respondentů projevovala jako volání po větší konkrétnosti Kodexu.

A3: *„Jako kdyby mi to někdo takhle dal, tak bych po něm alespoň chtěla, aby mi některý pasáže víc...rozepsal do více bodů, aby to bylo širší...“*

B: *„jakože jak já bych měla jako pomoci nějak při vytváření podmínek, aby sociální pracovníci mohli přijmout tedy závazky z toho kodexu jako....to by třeba mohlo být ještě víc konkretizovaný“*

A2: *„No, třeba některý věci by to mohlo být více konkrétní, třeba na tom konci jak jsou tam ty problémy, jak to řešit, třeba upřednostnit jednoho klienta před druhým klientem, takový jako...pro někoho, kdo teprve přichází do kontaktu s touto problematikou, je to takový hodně...všeobecný.“*

Respondenti A1, A2 a A3 mezi zápory kodexu přímo jmenovali abstraktnost pojmů, která se projevovala tak, že si nedokázali pod určitou pasáží Kodexu nic představit.

A1: *„to jako vzít jako výčet nějakých problémů ...nic neříkající mi to přijde (etické problémové okruhy)“*

A2: *„No, chápala jsem, že by v tom mohl začít nějaký problém, ale já zatím nemám takovou zkušenost, takže si nedokážu představit nějaký ty věci takhle naživo...“*

A3: *„že možná, kdyby se to přímo nějak rozebralo, nejenom třeba...konflikt klienta s ...ostatní společností při konfliktu...tak co si pod tím mám představit, moc nevím,“*

3.3.2 Nepřehlednost

Respondenti A1 a C3 uvedli jako slabou stránku Etického kodexu jeho nepřehlednost.

C3: „Když právě nad tím přemýšlím, co je obsahem, tak možná by to právě chtělo se do toho dostat víc, ne jakože by tomu člověk nerozuměl ale spíš jakože je tam těch informací spoustu...“

Respondent C2 pak tuto nepřehlednost nebo jak on jej nazývá zhoršenou orientaci v Kodexu připisuje přítomnosti pravidel pro studenta zbytečných. C2: „Jo, jako myslím, že jo, ale je to takový trošku jako, možná jakoby horší na tu orientaci, že si student musí vybrat, co se ho jako týká. „

3.3.3 Velké nároky Kodexu

Mezi dalšími slabými stránkami Kodexu v rámci jeho použití pro potřeby studentů sociální práce respondenti A3 a B uvedli vysoké nároky na studenty sociální práce.

B: „a zápory... jako je toho třeba hodně a musí to být takový nápor na toho studenta, jako takový musíš být a takový a to všechno musíš být schopný zvládnout. Jako nevím, jestli bych poznala studenta, který jako by se fakt choval přesně podle kodexu a všechny podbody by jako dodržoval...“

A3: „No a mínus...určitě si nejsem jistá, jestli bych jako student mohla splňovat všechno...“

Nicméně velké etické nároky Kodexu nejsou pro každého slabinou Kodexu. Např. respondent A1 uvedl, že vyšší etické nároky Kodexu na studenty sociální práce jsou v rámci studia oprávněné.

A1: „Stejně to studium je tak provázané s tou praxí, že už to není čistě studium, že už ti studenti by měli dodržovat nějaké, jako nějaké na tom vyšším levelu nebo vyšším (stupni).“

3.3.4 Shrnutí

Mezi respondenty nejčastěji jmenované slabé stránky Kodexu patřila **obecnost** Kodexu, která se projevovala potřebou větší konkrétnosti Kodexu a zmiňováním

vysokého výskytu abstraktních pojmů, pod kterými si studenti nedokázali představit nic konkrétního. S tím souvisela i respondenty udávaná **složitost, nepřehlednost** nebo také **zhoršená orientace** v Kodexu. Mezi další slabé stránky pak patřily **velké nároky Kodexu** na studenta sociální práce.

3.4 Problematická místa uchopení Etického kodexu

V této podkapitole představím Problematická místa uchopení Etického kodexu studenty sociální práce s cílem zodpovědět výzkumnou otázku B: Jaká jsou podle názorů respondentů problematická místa uchopení Etického kodexu sociálních pracovníků ČR v rámci studia sociální práce?

3.4.1 vztah k zaměstnavateli

Když studenti měli označit místo z Etického kodexu, o kterém si myslí, že je v rámci použitelnosti během jejich odborných praxí problematické, nejčastěji označovali body z Pravidel etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli. K tomuto výběru vedlo několik důvodů. Prvním důvodem byla představa, že respondent žádného zaměstnavatele nemá.

T: Myslíš, že jsou tam nějaký body, který v rámci studia jako vůbec nepoužiješ? C1: *„No, možná právě, jak jsme říkali, jak jsem říkala tak (ten vztah) k zaměstnavateli. ...je pravda, že jako teďka pro studenta... to nejsou úplně jako konkrétní situace, jako pro mne.“*

A2: *“já si myslím, že tam všechno je takový, že se mi to během praxe nebo studia bude hodit, ale možná je tam část...vztahy pracovníka k zaměstnavateli, to spíš tak do budoucna.“*

Výjimkou byl respondent B, který ze skutečnosti, že nemá zaměstnavatele, nevyvodil, že je pro něho tato část Kodexu zbytečná a aplikoval ji na jemu bližší „pracovní“ vztah studenta k mentorovi. B: *„Jako na té praxi...(tak) zaměstnavatel je jakoby... mentor, jako nezaměstnává mě sice, i když na tu dobu jako jo vlastně jo...“*

I přes tuto schopnost respondenta automatické aplikace Pravidel etického chování na vztah jemu bližší se respondent vyjadřuje v návrzích změn Kodexu pro potřeby studentů sociální práce pro změnu formulace Kodexu viz kapitola 3.5.4 Konkrétní návrhy změn Etické kodexu pro potřeby studentů sociální práce.

Dalším důvodem označení nevyužitelnosti Pravidel etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli bylo **neporozumění smyslu obsahu sdělení**. Například respondent A3 uvádí neporozumění bodů 2.2.1.¹⁷ a 2.2.2.¹⁸ pravidel etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli.

A3: „*No, když se na to tak kouknu, tak jako takový ty sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazků k jeho zaměstnavateli a spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní pracovníkům přijmout takové závazky vyplývající z tohoto kodexu“ tak to je takový...složitější mi to připadalo. Kdybych se nad tím v klidu zamyslela, přečetla si to víckrát...třeba...“*

Podobné neporozumění bodu 2.2.1. uvádí i respondent B: „*V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu... Tak to nechápu.*

Posledním důvodem označení nevyužitelnosti Pravidel etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli byla představa nemožnosti naplnění bodu z pozice studenta, konkrétně bodu 2.2.3.¹⁹

---

¹⁷ „Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.“ (SSP (2013): Etický kodex sociálních pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssper.pdf.)

¹⁸ „V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.“ (SSP (2013): Etický kodex sociálních pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssper.pdf.)

¹⁹ „Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.“ (SSP (2013): Etický kodex sociálních

A3: *...nevím, jak bych mohla ovlivnit sociální politiku jako student..“.*

B: *„Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy... jako s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytované klientům...jakože ty služby беру, ale jakože ovlivňovat sociální politiku, jakože z toho bych asi pochopila, že bych se měla nějak angažovat do nějakých, do nějakých prostě... do nějakých...já nevím, akcí a prostě jako...stát o to, aby ta sociální politika se prostě nějakým takovým způsobem zlepšila, jako fakt jako politika jakože fakt procesy spojené s politikou, jako že bych měla dělat nějaké...nějaké propagace nebo...Myslím, že to jako student...nemůžu.“*

3.4.2 Etické problémové okruhy

Dalším pro respondenty problematickým místem byl obsah části Etického kodexu nazvaný Etické problémové okruhy. Tato část Kodexu byla problematické jen pro respondenty kategorie A a B. Respondenti kategorie C tuto část Kodexu jako problematickou neoznačovali a to ani po případném přeptání speciálně na tuto část Kodexu. Možným vysvětlením tohoto jevu je delší doba formace propojená s obsahem absolvovaných předmětů, které se Kodexem zabývají a které prohlubují poznání Kodexu.

A1: *„Jako nedokážu si představit k čemu tohle můžu použít, co to tam dělá a jako jak to budu nějak aplikovat.“*

A3: *„takhle se mi to zdá docela ucházející, až na to, jak jsme se bavili o některých těch částech a možná ty etické a problémové okruhy, ty...bych nějak taky rozebrala trošku víc...a...přiblížila i laické veřejnosti...dejme tomu...“?*

3.4.3 Vztah ke kolegům

Podobně jako respondenti C1 a A1 a A2 vnímají problematičnost v uchopení Pravidel etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli

s odůvodněním, že nemají zaměstnavatele, tak respondenti C1 a A1 vnímali Pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke kolegům s odůvodněním, že žádné kolegy nemají. C1: „*Kolegy taky zatím nemám...takže...bych řekla, že k tomu naplnění může fakt dojít až jakoby v té práci.*“

3.4.4 Další problematické části

Nyní uvedu problematická místa, kteří respondenti označovali již jednotlivě bez větší shody.

Respondent A3 dále jako problematická místa označil Pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientům, konkrétně body 2.1.5²⁰. a 2.1.6.²¹, při čemž jako příčinu této problematičnosti uvádí nedostatek vlastních kompetencí k naplnění těchto bodů.

A3: „*No ještě tohle sociální pracovník podporuje klienty při zapojení do procesu řešení – můžu do určité míry třeba poradit, ale hlavně říct jim tohle, tohle, tohle je vaše možnost...na to ještě nemám rozhled.....*“

A3: „*Tak třeba sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok...nejenom od instituce, ve které jsou zaměstnány, ale i od ostatních služeb. Tohle si myslím, že je takový...musí mít přehled...no a jako student to nevím, prostě kdo má no co jakej nárok a od jaké instituce. Takže si myslím, že to by jako neprošlo.*“

---

²⁰ „Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnání, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.“ (SSP (2013): Etický kodex sociálních pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.)

²¹ „Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.“ (SSP (2013): Etický kodex sociálních pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.)

Ze stejné důvodu, vnímaného nedostatku kompetencí k naplnění určitého bodu Etického kodexu, respondent C2 uvedl jako problematický bod 2.4.6.²² z Pravidel etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke svému povolání a odbornosti. „No.....jen, teď jsem si přečetla, že ‚sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby přispěl ke zkvalitnění...‘ to jako praktikant s tím nic neudělám...“

3.4.5 Shrnutí

Respondenti jako nejvíce problematické místo z Etického kodexu uvedli Pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli. Jako druhé nejvíce problematické místo respondenti uváděli Etické problémové okruhy. Tato část Kodexu byla označována jen respondenty kategorie A a B, pravděpodobně v závislosti na délce praxe nebo počtu absolvovaných předmětů souvisejících s Etickým kodexem. Dalšími problematickými místy byly respondenty vnímány Pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke kolegům a body Kodexu, kde se respondenti necítili dostatečně kompetentní k aplikaci těchto bodů. Mezi příčiny těchto označení respondenti uváděli absenci subjektu, ke kterému by se pravidla etického chování vztahovala, nepochopení obsahu sdělení určité části Kodexu a nemožnost dostání nároku etického pravidla z pozice studenta kvůli pocíťovanému nedostatku vlastních kompetencí.

Z uvedených výsledků vyplývá, že předpoklad aplikace etických pravidel Etického kodexu studenty sociální práce nemusí být zcela správný. Tento předpoklad vyjadřují např. Mlynářčík, Barillová (2010), když pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli uvedeného v Etickém kódexu sociálních pracovníků Slovenskej republiky (1997) vztahují i na studenty sociální práce. Ve slovenském prostředí, kde Pravidla etického chování ve vztahu k zaměstnavateli Etického kódexu sociálních pracovníků Slovenskej republiky (1997) obsahují jediný etický požadavek může být ještě takový předpoklad v pořádku, nicméně v českém prostředí, kde platí Etický kodex sociálních pracovníků ČR, byly Pravidla sociálního

---

²² „Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.“ (SSP (2013): Etický kodex sociálních pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.)

pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli respondenty označena jako jedny z nejproblematictějších.

3.5 Návrhy na změny Etického kodex pro potřeby studentů sociální práce

V této podkapitole s cílem zodpovědět výzkumnou otázku C: Jaké změny Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky pro potřeby studentů sociální práce respondenti navrhnou? představím respondenty předložené návrhy na možné změny, které by respondenti v rámci jednoduššího chápání Kodexu potřebovali

Tyto změny byly nejčastěji navrhované v rámci speciálního etického kodexu, který by byl upraven potřebám studentů. Při pokládání otázky na změny v rámci tohoto kodexu pro studenty sociální práce nebyl tazatelem obsah tohoto kodexu nijak definován a záleželo zcela na respondentovi, co si pod obsahem tohoto kodexu představí. Cílem takto definované otázky byla identifikace oblastí, které respondent v Etickém kodexu sociálních pracovníků ČR v rámci studia postrádá.

Respondenti se při návrzích změn rozdělili do dvou názorových táborů. První tábor tvořený respondenty A1, A2 a C3 a zpočátku i respondenty C1 a C2 se vyjádřil proti jakýmkoliv úpravám v Kodexu, výjimkou je návrh na větší konkrétnost Kodexu, se kterým souhlasili úplně všichni respondenti. Druhý tábor tvořený respondenty A3 a B později podpořený i respondenty C1 a C2, kteří v průběhu rozhovoru změnili názor, se vyjádřil pro úpravu kodexu. Než přistoupím k prezentaci navržených změn v rámci etického kodexu pro studenty sociální práce, představím důvody obou skupin pro i proti úpravám Kodexu. Názory respondentů C1 i C2 se nalézají v obou skupinách.

3.5.1 Důvody proti úpravám Etického kodexu

Nyní představím důvody kritického postoje respondentů vůči uzpůsobení Kodexu potřebám respondentů. Jedním z nejčastěji udávaných důvodů byla neměnnost Etického kodexu kvůli **ztrátě potencionálně potřebných informací**. Úpravou Kodexu by student mohl ztratit přístup k informacím, které by mohl potřebovat někdy v budoucnu.

Respondenti A2 a C1 by Etický kodex neupravovali, protože s touto úpravou by mohla zmizet informace, kterou by mohl potřebovat již v dalších ročnících nebo dalších odborných praxích.

A2: „No na studenta třeba ve třetím ročníku, co už má třeba spoustu praxí za sebou, tak už třeba jo, ale v tom prváku se nedokážu hodně sžít, s některějma těma bodama. A některý si myslím, že budou dobrý, vím, že je budu potřebovat, třeba ve druháku, ve třetáku nebo až budu pracovat, ale nemyslím si, že by to měla být na škodu.“

C1: (Pravidla ve vztahu ke kolegovi.) „To si už dokážu představit ty situace, nebo třeba i v rámci praxe vždycky dejme tomu, že jsem jako kdyby jejich kolegyně nebo jako že mne berou tak, jako, že... jsem ta součást toho týmu, dejme tomu a... tak jako už se mne to tak nějak jako taky může dotýkat nebo si říct při té představě: „Aha, jednou taky budu tím kolegou, jo?“ A tak jako třeba vznikne nějaká situace, jako při níž se budu orientovat podle toho Etického kodexu, takže už jako i teď, jak v rámci té praxe, studia bych řekla, že je to dobrá věc, když to tam je! Určitě!“

Stejný postoj vyjadřovali i respondent A1 a C2, kteří v případě úpravy Kodexu vyjadřovali obavu nad ztrátou informací, protože s touto úpravou by mohla zmizet informace, kterou by mohli potřebovat při výkonu budoucího povolání.

A1: „Mně to moc nepříjde potřeba vlastního etického kodexu, protože, jako proč jim to zjednodušovat těm studentům, když potom přijdou jako do zaměstnání a budou znát jenom svůj nějaký zjednodušený kodex, stejně to studium je tak provázané s tou praxí, že už to není čistě studium, že už ti studenti by měli dodržovat nějaké, jako nějaké na tom vyšším (stupni). ...protože vlastně škola jim má dát ty znalosti, které potřebují pro praxi a když by jim se to škola snažila tak nějak jako zjednodušit nebo osekát ty informace, tak potom bude někde chybět určitě..v těch znalostech.“

C2: „Jako...nenapadá mě důvod, proč by to mělo být nějakým způsobem zjednodušený. Asi bych se tím vracela k té myšlence jako že je to příprava na budoucí povolání, tak už nahlížím do toho, co už můžu použít v praxi, jo...a kdybychom (pak) přišli do té práce, abychom nebyli překvapení, co tam ještě patří“

Odlišný důvod proti upravení Kodexu vyjádřil respondent C3, který více než ostatní respondenti vnímal obsažnost Kodexu, respektive si nedovedl představit situaci, kterou by Kodex nepokrýval. V takovéto představě by pak úprava Kodexu byla zcela zbytečná, protože by nepřinášela nic nového.

C3: „*Ale jako no nevím. Nad tím jsem tolik nepřemýšlela. Jo takhle až víš, že bych tam něco přidala navíc, to je samo o sobě no, zdá se mi že to pokrývá všechno, no. Nenapadá mě co ještě víc, no. Nevím.*“

C3: „*No mě by právě zajímalo jako, kdo by to tvořil, tak v čem by se to lišilo jakože od toho stávajícího jakože víš nebo jakože co by tam pak ještě přidělal. Mě by zajímalo jakože co by tam ještě navíc mohlo být. Já si myslím, že by se to pověšinou opakovalo.*“

3.5.2 Důvody pro upravení Kodexu

Hlavními důvody respondentů, kteří se vyjádřili pro upravení Kodexu byla vnímaná rozdílnost kompetencí mezi sociálním pracovníkem a studentem sociální práce a z toho plynoucí nemožnost dostat požadavkům Etického kodexu.

C1: „*Je pravda, že se to vlastně týká v podstatě už vystudovaných sociálních pracovníků, i když jako pro mne je to dobrá inspirace už i teď.*“

A3: „*...sociální pracovník podporuje klienty při zapojení do procesu řešení – můžu do určité míry třeba poradit, ale hlavně říct jim tohle, tohle, tohle je vaše možnost...na to ještě nemám rozhled...*“

3.5.3 Podmínky změn v rámci kodexu

Nyní představím podmínky změn respondentů, za kterých by úprava Kodexu pro potřeby studentů sociální práce měla proběhnout.

První z podmínek formulovali respondenti C1 a C2, kteří ze zpočátku stavěli proti úpravě Kodexu, nicméně v průběhu rozhovoru tito respondenti svůj názor změnili a vyjádřili se pro úpravu Kodexu ale s podmínkou, že **Etický Kodex sociálních**

pracovníků ČR by i nadále zůstal předmětem výuky v jeho neupravené podobě, aby nebyla ohrožena příprava na výkon budoucího povolání profese sociálního pracovníka.

C1: *„Je to dobrá myšlenka, mohlo by se to uskutečnit, aby jakoby i student měl nějaký kodex třeba jemu bližší. A pak jakoby samozřejmě znát oba dva.“*

Kodex by si pak ponechal obě funkce, které respondenti C1 a C2 spatřovali jako důležité a to učební pomůcka tvořící součást přípravy na výkon profese sociálního pracovníka a jako zdroj inspirace.

Druhou z podmínek opět určili respondenti C1 a C2 s podporou respondenta B. Respondenti zdůrazňují **spoluúčast studentů na úpravách Kodexu pro potřeby studentů sociální práce.**

B: *„Ehm, fakt třeba že by to pomáhali třeba stavět i sami studenti, tak možná by to bylo ještě víc jako takový srozumitelnější pro nás, ještě by to bylo takový víc... že třeba fakt ty příklady, které se nás třeba jako dotýkají už v rámci jako studia.“*

C2: *„No že bych brala nějakou zjednodušenou verzi, nějak přístupnou, tak, aby to bylo teda pro nás, jako pro praktikanty. Bylo by dobrý, kdyby to vycházelo nějak z hlasů těch studentů, co my tam potřebujeme upravit, s čím se třeba setkávají...možná by to přispělo lepší pochopení věci.“*

3.5.4 Konkrétní návrhy změn Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce

Nyní předkládám návrhy změn, které respondenti v rámci úpravy Kodexu pro potřeby studentů sociální práce navrhli

Změnou, na které se shodli všichni respondenti, tedy i ti, kteří byli jinak proti jakýmkoliv úpravám Kodexu pro potřeby studentů sociální práce, bylo **zkonkrétnění Kodexu**. Důvod shody na této úpravě Kodexu zřejmě souvisí i s častým jmenováním obecnosti Kodexu jako jeho slabé stránky.

A2: „*tak určitě by mohlo být, třeba ukázaný na příkladu, to by mohlo být jako nejschůdnější pro studenta, si to představit, než tam jenom napsat, že něco takovýho může nastat.*“

B: „*(kdyby) to bylo už přímo na ty studenty, tak už by se to fakt jako hodně zkonkretizovalo a to by bylo možná i lepší.*“

C1: „*(přijde mi to) jako takovej dobrej nápad, že... nebo víc tak jako třeba rozepsat ty jednotlivý podbody.*“

C3: „*Si myslím jako proč ne? Jako čím více pravidel tím se nic nezkazí.*“

Další změnou navrženou respondenty bylo **vypuštění těch částí Kodexu, které se studentů netýkají.**

C2: „*Jako dát pryč ty odstavečky, které se praxe přímo nedotýkají...a...třeba nějaký ty věci, co by se toho praktikanta vyloženě netýkaly.*“

B:... (2.2.5.²³) „*No tady třeba to mi připadá zbytečné jakože „sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám“ jako tady “které vytvořilo lidstvo”*“

Respondenti A3 a B byli pro **upravení určitých formulací v Kodexu** tak, aby jasněji sloužil potřebám studentů. Tato úprava formulace nejčastěji souvisí s přejmenování určitých částí Kodexu. Tato úprava by spočívala ve zvolení takové terminologie, kterou má student více zažitou a dotýkala by se především míst, která by si student mohl vyložit tak, že se jej netýkají.

T: „*Aby ses v tom třeba líp orientovala nebo aby Ti to (myšlen Etický kodex) líp sloužilo, tak změnila bys tam něco?*“

---

²³ „Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.“ (SSP (2013): Etický kodex sociální pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssper.pdf.)

B: „jako už třeba ten název jako ‘vztah ke kolegům’ jako Ti kolegové jsou jako mí studenti – teda jako mí spolužáci myslím teda.....no tak místo toho... bych napsala klidně... jako ne ke kolegům, ale třeba ke kolegům – spolužákům.“

Podobně by respondent B upravil i vztah k zaměstnavateli.

B: „jako že to bylo fakt vyloženě pro studenta, tak bych tam... jako možná by to bylo fajn zase jako k přijímací organizaci jako kdyby to bylo fakt pro studenta, tak by to asi bylo lepší s tou organizací, no...“

Dalšími změnami, které respondenti navrhli by bylo **přidání pravidel** vymezující pravidla etického chování. Toto nové vymezení by se dotýkalo oblastí, kterým se Etický kodex sociálních pracovníků ČR nevěnuje. Přidaná pravidla by pak podle charakteristiky respondentů více odpovídala potřebám studentů.

C1: „Možná i třeba ve vztahu k učitelům by to mohlo být (s kýmkoliv). Nebo ve vztahu vůbec mne jako studenta k tomu mentorovi, i k tomu tutorovi nebo ve vztahu jako mne k těm klientům, jako s kterými se tam setkám, nebo mne jako studenta k sociálnímu pracovníkovi, to by taky mohlo být zajímavý!“

C2: „...rozhodně bych tam vnesla nějaký ten nápad, jako...nějaký ten vztah k mentorovi, vztah ke klientům, aby se tam k nim člověk nevázal...co dělat, když dostane nějaké kapesný.“

Respondenti pocítili potřebu v rámci etického kodexu pro studenty **přidat pravidla etického chování v přímé souvislosti s odbornými praxemi.**

C1: „no možná, jako třeba zkušenosti samotných studentů, s čím se třeba na praxi jakoby setkali, protože třeba bych řekla, že ze začátku je člověk hodně takový jakoby ... pouští se do něčeho úplně nového, nemá třeba předtím nějak moc zkušeností, takže jako... teoreticky by se to dalo použít...“

A3: „...nějaký rady, jak postupovat, když jedu poprvé na určitou skupinu obyvatel do nějakého zařízení, tak co se třeba hodí, co se třeba nehodí..“

Respondent C2 by pak v souvislosti s odbornou praxí zdůraznil její krátkodobost.

C2: „...aby to bylo tak nějak více přiblížený té osobě toho praktikanta, který tam tak nějak je...omezeně, na nějakou určitou dobu. Nemusí se pouštět do řešení nějakých situací, když je tam třeba na chvíli...no..“

Oproti tomu respondent A1 uznává potřebu v rámci etiky nějakým způsobem odborné praxe ošetřit, ale nikoliv úpravou Etického kodexu, nýbrž v rámci jiných kodifikovaných norem.

A1: „Jako takovýchle věci bych dala třeba, nedělala bych nějaký speciální etický kodex, udělala bych spíše třeba nějakýho průvodce praktickým vzděláváním, tak bych udělala dalšího průvodce. Na jiný místa bych to dala třeba do nějaký školního řádu ten vztah ke studiu nebo něco takovýho, ale speciální etický kodex bych nedělala.“

3.5.5 Výhoda úpravy Kodexu

Studenti vnímají, že odborné praxe potřebují v oblasti etiky speciální normy, které Kodex neupravuje. Některé z těchto norem jsou obsažené v jiné kodifikované normě, konkrétně kontraktu s mentorem. Studenti pak v rámci odborných praxí potřebují minimálně dvě normy, Kodex a kontrakt. Někteří respondenti, konkrétně respondent B a C1 jako jeden z přínosů úpravy Kodexu vnímali sjednocení těchto norem.

B: „...jako určitě bych to měla radši třeba všechno v jednom balíčku... klidně ať je to v tom kodexu, jako všechno, ať je to všechno pohromadě.“

C1: „Možná (by to byl)... jako přínos, jo, kdyby to bylo v jednom tom... prostě papíře, jo.“

3.5.6 Shrnutí

Při návrhu úprav Etického kodexu se všichni respondenti shodli na jediné úpravě. A to zkonkrétnění Etického kodexu. Při jmenování dalších úprav Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce se respondenti rozdělili na dva tábory, kdy jeden se vyjádřil proti těmto úpravám a druhý je podpořil. Hlavním důvodem pro neupravení Kodexu byla potencionální ztráta informací, které by mohli být potřebné ještě během

studia nebo až během výkonu budoucího povolání profese sociálního pracovníka. Hlavním důvodem pro upravení Kodexu byla vnímaná rozdílnost kompetencí mezi sociálním pracovníkem a studentem sociální práce, která se projevuje v nemožnosti naplnění některých požadavků Kodexu. Tento důvod pak z pozice studentů sociální práce potvrzuje argument rozdílných kompetencí studenta sociální práce a sociálního pracovníka vznesený mentory na setkání tutorů a mentorů z roku 2009, kteří tento argument použili k podepření předpokladu nevhodnosti použití Etického kodexu sociálních pracovníků ČR pro studenty sociální práce.

Úprava Kodexu by měla proběhnout za podmínky spoluúčasti studentů sociální práce a za podmínky ponechání neupraveného Etického kodexu sociálních pracovníků v obsahu výuky předmětů věnující se etice sociální práce.

Mezi další změny Kodexu, tentokrát již navržené menším počtem respondentů patří vypuštění těch částí Kodexu, které respondenti vnímají jako pro studenty nepodstatné, úprava určitých formulací Kodexu a přidání pravidel etického chování. Jako výhodu úpravy Kodexu pro potřeby studentů sociální práce respondenti uvádějí sjednocení norem, které se věnují pravidlům etického chování studentů sociální práce.

3.6 Postoj k úpravě Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce

V rámci této podkapitoly představím postoj respondentů k již pro studenty sociální práce upravenému etickému kodexu s cílem zodpovědět výzkumnou otázku D: Vnímají respondenti úpravu Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky pro potřeby studentů sociální práce jako nutnou?

Respondenti naklonění úpravě Kodexu pro potřeby studentů sociální práce tento krok za nutný nepovažují, ale chápou jej spíše jako takové přilepšení nebo bonus, který by usnadňoval jejich orientaci v etice v průběhu jejich studia.

B: *„jako není to třeba nutné, ale lepší by to možná i bylo.“*

C1: *„Ale pokud by byl i ten studentský kodex (navíc), tak právě by to byl takový ještě možná přilepšení k tomu. Že by člověk mohl pracovat jakoby v rámci toho studentského, a pak se třeba podívat, jak by pracoval už i jako sociální pracovník s tím Etickým kodexem.“*

C2: *„ale fakt bych to brala spíš jako bonus pro ty studenty. Že „tady máte navíc...počítejte s tímhle tím, ale tady máte navíc...“*

Tímto postojem respondenti nepřímo uznávají minimálně částečnou vyžitelnost Etického kodexu sociálních pracovníků ČR. Výjimku tvoří respondent A3, který vytvoření etického kodexu pro studenty sociální práce považuje za nutnost. Tímto postojem Etický kodex sociálních pracovníků nepřímo označuje v rámci studia sociální práce za nepoužitelný.

Respondenti nenaklonění k úpravám Kodexu pro potřeby studentů sociální práce tento krok považují za zbytečný.

3.6.1 Shrnutí

Všichni respondenti naklonění k úpravám Kodexu, až na jedinou výjimku, nevnímají jimi navržené změny Kodexu jako nutné ale spíše jako takové „přilepšení“, čímž nepřímo uznávají minimálně částečnou vyžitelnost Etického kodexu sociálních pracovníků ČR pro potřeby studia sociální práce. Respondenti nenaklonění změnám Etického kodexu pro potřeby studentů sociální vnímají jakékoliv úpravy Kodexu za zbytečné.

3.7 Názorová využitelnost Etického kodexu v průběhu studia sociální práce

V následující podkapitole představím názor respondentů na využitelnost Etického kodexu v rámci studia sociální práce s cílem zodpovědět Výzkumnou otázku E: Jaká je podle názoru respondentů použitelnost nepozměněného Etického kodexu sociálních pracovníků ČR během odborných praxí?

Na otázku, zda je pro respondenty Kodex využitelný bez jakýchkoliv dalších změn nebo úprav. Na tuto otázku kladně odpovědělo 6 ze sedmi respondentů.

A2: *„Mě to (etický kodex) přišlo v pořádku a právě v některých situacích bych byla pro, aby to ti studenti už od začátku četli a aspoň věděli, že nějaký etický kodex existuje.“*

B: *„... no je to... je to aspoň něco (smích) jako na jednu stranu je to takový pohled do budoucnosti, jako kdyby jak by se ten budoucí sociální pracovník měl chovat (delší pomlka) jo, jako já myslím, že by to fakt stačilo.“*

C1: *„Ale jako i tady ten (Etický kodex) si myslím, že je dobrý a že se podle něho dá řídit a orientovat se, i pro studenty! Nebo i pro mne jako studenta.“*

T: *„Jeden odborník přes etiku v sociální práci si myslí, že tenhle Etický kodex je pro studenty absolutně vhodný a že ti studenti jakoby už žádný jiný speciálně upravený kodex nepotřebují. Co si o tom myslíš?“*

C3: *„Jako že je to opravdu tak... Jo, jako jo. Ted' se budu vyloženě opakovat, ale já si myslím, že asi ano.“*

Výjimku tvořil respondent A3, který současný Etický kodex pro potřeby studia vnímal jako zcela nevhodný a spatřoval vytvoření upravené etické normy jako nutnost.

T: *„A jako přijde ti to užitečný...jako pro tebe?“*

A3: *„Jako ted'ka zrovna k téhle praxi ne...“*

3.7.1 Shrnutí

Většina respondentů považuje Etický kodex sociálních pracovníků ČR pro potřeby studentů sociální práce za použitelný i bez jakýchkoliv změn nebo úprav. Tento postoj potvrzuje výsledky podkapitoly 3.6 Postoj k úpravám Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce, ze které plyne, že respondenti chápou úpravu Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce jako přilepšení nebo jako bonus.

3.8 Předpoklad nepovinnosti dodržování Etického kodexu studenty sociální práce

Tato kategorie, která vyplynula v průběhu analýzy dat nepomáhá zodpovědět žádnou mnou definovanou výzkumnou otázku, nicméně je podle mého názoru pro zodpovězení cíle výzkumu natolik podstatná, že považuji za důležité představit ji v této podkapitole.

Během analýzy dat se objevili kódy, které implikovaly, že respondenti pokládají některé části Etického kodexu pro studenty za nepovinné. Tyto kódy se neobjevovaly jen u respondenta C3. Některé předpoklady nepovinnosti respondenti vyjadřují otevřeně. Děje se tak především u respondentů, kteří vyjádřili názor rozdílnosti kompetencí plynoucí z postavení sociálního pracovníka a studenta sociální práce.

C2: *„No.....jen, teď jsem si přečetla, že ‚sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby přispěl ke zkvalitnění...‘ to jako praktikant s tím nic neudělám...“*

A3: *„Tak třeba sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok...nejenom od instituce, ve které jsou zaměstnány, ale i od ostatních služeb. Tohle si myslím, že je takový...musí mít přehled...no a jako student to nevím, prostě kdo má no co jaký nárok a od jaké instituce. Takže si myslím, že to by jako neprošlo.“*

Předpoklad nepovinnosti podtrhují i různé postoje respondentů např. tam, kde respondenti spatřují možnosti inspirace Kodexem, se zároveň objevuje předpoklad nepovinnosti.

C1: *„Tady ještě třeba dobrý... ty postupy, to je taky dobrý, že jako člověk může postupovat při tom řešení toho problému... Ale řekla bych že to je spíš možná taková jakoby taková možnost..., že to není jakoby úplně povinný... Podle toho se musíme tak řídit, ale, že z toho můžeme vycházet, no. Inspirace... Nebo aspoň doufám, že to není povinný.“*

Podobně např. respondenti A2 a C1, kteří vnímají, že se jich nedotýkají povinnosti sociálního pracovníka ve vztahu k zaměstnavateli, zároveň tímto postojem generují předpoklad, že pro ně tyto body nejsou povinné. Stejná situace platí i pro respondenta A1, který také vnímá, že v rámci odborných praxí nemá kolegy.

A1: „*Tak jasně, že tam jsou věci, který jako třeba ty kolegy, který třeba při tom studiu nějak potom jako při té praxi možná do toho můžou dohlédnout.*„

Rozdílnost v uchopení Kodexu

Tento předpoklad nepovinnosti Etického kodexu vytváří základ názoru respondentů A3 a B, kteří formulují přesvědčení, že student si z Etického kodexu může vybrat, které normy bude dodržovat a které nikoliv v závislosti na možnostech a schopnostech, které má.

A3: *No, možná i dalo (Etický kodex pro studenty použít beze změny), ale záleží, jak by si to kterej (student) převzal, jak by to kterej pochopil..“*

B: „*...jako někdo na to nemá předpoklady, že... já nevím... že jeden je třeba odpovědný a druhý není třeba já nevím... třeba nedbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání...jako že prostě jak kdyby chybuje v něčem jiném a každý si z toho vezme něco jiného...“*

3.8.1 Shrnutí

Výsledky této podkapitoly ukazují, že respondenti ne všechny Pravidla etického chování považují za pro ně závazné. Za nezávazná považují především ta pravidla, která považují za pro ně nesplnitelná z důvodu rozdílných kompetencí plynoucích z pozice sociálního pracovníka a studenta sociální práce.

Tento závěr podtrhuje nesprávnost předpokladu automatické aplikace etických pravidel Etického kodexu studenty sociální práce. Není totiž jisté, která pravidla si student přebere jako pro něj závazná a která nikoliv.

3.9 Použití Etického kodexu během odborných praxí

V této podkapitole představím kategorii s cílem přispět zodpovězení výzkumné otázky F: Jaké jsou zkušenosti studentů sociální práce s uplatněním Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky během odborných praxí?

Má otázka pokládaná respondentům směřovala k tomu, zda studenti Etický kodex vědomě používali během praxe. Na tuto otázku všichni odpověděli záporně. Respondenti C1 a C3 zmiňují, že nahlíželi do kodexu po uběhnuté praxi. K této reflexi je vedli především školní povinnosti v rámci jednotlivých předmětů.

C1: „Takže je pravda, že jako ne přímo na praxi, ... i když jo byly tam takový otázky, kdy jsem si říkala ted'ka teda nevím, jak bych se jako zachovala a tak to jo... ale jakoby potom spíš po té praxi, že jsme v rámci té etiky, že jsme si tak jako kdyby to víc uvědomovali. I v rámci třeba toho etického kodexu, no... Takže až tak úplně ne, jako že bych si řekla: „Jo ted' jsem si vzpomněla vlastně, že ten etickej kodex je, ... nebo takhle by to mělo být... nebo, ... to ne. Ale potom zpětně, po té praxi, no.“

Nicméně během odborných praxí neměli studenti potřebu do kodexu nahlížet. Respondent B uvádí, že nahlížení do kodexu nebyl vybidnut ani před odbornou stáží ani během ní: *„Ne, jakože já nevím na té praxi se to ani moc neřešilo. Jakože nám ani neříkali, ať si ho přečteme jako takové ty standardy a různé jakože spíš katalogy o té organizaci, ale na Etický kodex nás neodkazovali ani mentoři ani tutoři, tutori si nejsem jistá, to nevím, ale jakože mentoři určitě ne.“*

Tento výrok respondenta B pak nepřímou potvrzuje respondent A3, který v okamžiku, kdy byl s ním realizován rozhovor, měl den před odbornou praxí a uvedl, že do Kodexu nahlídl nikoliv, protože by k tomu byl veden nebo vybidnut, ale kvůli realizaci rozhovoru se mnou.

Mezi respondenty, kteří na otázku, zda vědomě používali Etický kodex během praxe odpověděli záporně, tvořil výjimku respondent C1, který tvrdí, že Etický kodex by používal souběžně s jinou etickou normou v podobě vlastního úsudku, kde by Kodex nebyl hlavním ale spíše opěrným bodem pro etické rozhodování. C1: *“... podívala bych*

se třeba do etického kodexu,... ale rozhodovala bych se i na základě vlastního úsudku a podle vlastního svědomí... emmm... nebo i podle zkušenosti. Takže bych se úplně jakoby čistě jenom podle Etického kodexu, jakoby neřídila..., že bych tak jakoby zapojila obojí. No...“

Nabízí se otázka: čím jsou tedy studenti během odborné praxe vedeni, nebo co tvoří jejich hlavní opěrný bod v rámci etického rozhodování během praxí když ne Etickým kodexem? Během kategorizování dat jsem objevil kategorii, kterou jsem nazval řízení jinou autoritou a nabízí seznam autorit, kterými se studenti řídili, nebo na které se obraceli během odborné praxe. Autority, které respondenti jmenovali jsem roztřídil na vnitřní a vnější podle jejich zdroje.

Do vnitřních autorit respondenti C1, C2 a A3 nejčastěji jmenovali složku, která by se dala nazvat „vlastním rozumem“ nebo také vlastním úsudkem podloženou vlastním svědomím (C1 i C2) vírou a hodnotami (C2) nebo zkušenostmi (C1). Respondenti C2 a A3 také jako významný rozhodovací činitel uvedli vlastní pocit, který by se také dal nazvat vnitřní intuicí: C2: *„Já to v práci beru hodně jak to beru nebo jak to cítím...“* C3: T:A když se nebudeš řídit podle kodexu, tak podle čeho? C3: *„Tak budu se řídit podle svého pocitu.“*

Mezi vnější autority, na které se respondenti obraceli během odborných praxí respondenti C1 a B uváděli kontrakt v rámci odborné praxe, C2 uvedl křesťanské zásady, C2, C3 a B pracovníky organizace, kde odborná praxe probíhala a A3, B a C3 zaměstnance školy, kde respondenti studují. C3: *„Jako většinou nás spíš odkazují, (tutoři školy) že problémy máme řešit s mentorem.“* A3: *„A někdy se to musím naučit a ve škole nás s tím musí seznámit, a myslím si, že nám ve škole dávají dost i příklad, jak se máme chovat na praxi, takže jsme dostali takový příklad k tomu, jak se máme chovat, když pojedeme na praxi. Taky jsme dostali takový papír co máme a nemáme....a tak.“*

Při jmenování autorit jsou aktivní především respondenti C1, C2 a C3. U respondentů A1 a A2 se takové autority nenalézají a oproti respondentovi B je počet těchto autorit výrazně vyšší. Tento jev je zřejmě zapříčiněn týdny absolvované praxe, která je u respondentů kategorie C oproti B a A podstatně větší. Respondent A3, který

také nějaké autority jmenoval, se v okamžiku realizace rozhovoru nachází den před nástupem na odbornou praxi a v oblasti interních složek, kde jmenuje vlastní intuici, jde spíše o předpoklad použití než o zažitou zkušenost. V oblasti složek externích, kde jmenuje zaměstnance školy, jde o jeho povšimnutí si, že zaměstnanci školy před započítím odborných praxí věnují etické perspektivě odborných praxí pozornost.

Bylo zajímavé sledovat, jak výskyt vnitřních a vnějších autorit u respondentů může ovlivňovat jejich postoj k Etickému kodexu. U respondenta C1 a C2 se objevuje významné převýšení norem vnitřních oproti normám vnějším, což naznačuje, že respondent dává přednost vlastnímu úsudku. Respondent C2 to potvrzuje: „*vyložene jsem v praxi neaplikovala to, že bych se řídila podle něčeho...nějaké psané normy, nebo tak. Já to v práci beru hodně beru (tak) jak to cítím...*“ Respondent C1, u kterého se také objevilo více vnitřních než vnějších autorit, pak svůj postoj ke Kodexu vyjádřil takto: T: „... takže ta nevýhoda spočívá v tom... že ten Kodex jakoby je...“ C1: „...*...jsou to samý pravidla... možná by tam chyběla ta stránka toho vlastního úsudku, toho svědomí v tom jednání.*“

U respondenta C3 se objevují jen normy vnější s úplnou absencí norem vnitřních. Svůj postoj k Etickému kodexu pak respondent vyjadřuje takto: „...*To spíš víc jsem to řešila jako s těmi pracovníky, víš? Jako na tom pracovišti. Jako ne že bych fakt vzala ten dokument a listovala tím, to ne. To jsem víc řešila s těma pracovníkama no.*“

Když respondenti na moji otázku, zda se nechávají vést Kodexem odpověděli záporně vypovídá to především o jejich vědomém použití Etického kodexu. Domnívám se, že přesto studenti jsou vedeni zásadami a hodnotami z Kodexu vyplývající, i když toto vedení mají zprostředkované přes jiné činitele v rámci odborné praxe.

Takto např. respondent B popsal, jak byl pracovníky organizace, kde vykonával praxi veden k naplnění bodu Etického kodexu 2. 1. 1.²⁴ z Pravidel etického chování sociální pracovníka ve vztahu ke klientovi:

---

²⁴ „Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.“ SSP (2013): Etický kodex sociální pracovníků České republiky [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssper.pdf.)

„Tak jako nám říkali, že třeba když je ten člověk jakože schopný něco zvládnout, jakože je třeba schopný si zapnout pár knoflíčků u svetru, tak jakoby to nemám dělat za něho, jako abych mu ulehčila práci, ale když to zvládne on, tak prostě ať si to udělá on, ať má nějaký cvik nebo něco, ať to prostě jako neudělá někdo za něho, ať aspoň něco jako kdyby dělá, že pak prostě nevyjde ze cviku...“

Podobně respondent B zjišťuje, že i některé zásady z Etického kodexu již slyšel během studia od zaměstnanců školy: *„tak jako že bych tam (myšlen Etický kodex) našla hodně...z toho, co nám říkají ve škole...Jako určitě ne všechno, ale jako nějaké důležité body nebo.. no oni nám vlastně pořád říkají, jací bychom měli být ke klientům..“*

3.9.1 Shrnutí:

Respondenti nahlíželi do Etického kodexu v souvislosti s jejich odbornou stáží v rámci studijních povinností, ale během odborných praxí neměli studenti potřebu do Kodexu nahlížet, v některých případech nebýt mého výzkumu by jej před odbornou praxí ani nečetli. V rámci odborných praxí v souvislosti s etickým rozhodováním se řídili spíše jinými autoritami, které by se daly podle jejich zdroje dělit na vnitřní jako např. vlastní úsudek nebo vlastní intuici založenou na pocitech a na vnější, kam spadá kontrakt, zaměstnanci organizace, kde student praxi vykonává a zaměstnanci školy. Je pravděpodobné, že právě dvě poslední jmenované autority zaměstnanci organizace a zaměstnanci školy předávají studentům hodnoty a zásady uvedené v Kodexu.

3.10 Závěr výzkumu

V této podkapitole představím odpověď na cíl výzkumu, slabiny výzkumu a další možnosti bádání.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda studenti sociální práce považují Etický kodex sociálních pracovníků České republiky za dostatečnou²⁵ a použitelnou etickou normu v rámci jejich studia.

Vzhledem k výsledkům uvedených podkapitolách 3.6 Postoj k úpravě Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce a 3.7 Názorová využitelnost lze konstatovat, že respondenti považují Etický kodex sociálních pracovníků ČR za dostatečnou etickou normu v rámci jejich studia.

Vzhledem k výsledkům plynoucích z podkapitol 3.2 a 3.3 Silné a Slabé stránky Kodexu a 3.4 Problematická místa uchopení Etického kodexu a 3.5 Návrhy na změny Etického kodexu pro potřeby studentů sociální práce lze konstatovat, že studenti považují Kodex v rámci jejich studia za částečně využitelný. Respektive Etický kodex obsahuje místa, které lze z jejich pohledu v rámci studia a popřípadě odborných praxí využít a stejně tak obsahuje místa, která v rámci jejich studia a odborných praxí využít nelze. Tyto místa považují za pro ně nezávazná viz podkapitola 3.8 Předpoklad nepovinnosti dodržování Etického kodexu studenty sociální práce. Domnívám se, že tento výsledek odpovídá hypotéze o procese růstu osvojování si etiky.

3.10.1 Omezení výzkumu

V této podkapitole představím omezení výzkumu, které mohou mít vliv na jeho validitu.

Za jedno z omezení výzkumu by se dala počítat nízká účast respondentů kategorie B, tedy respondentů příslušejících k druhému ročníku studia. Mezi důvody k výběru tohoto kritéria mě také vedla místní dostupnost respondentů. Vyšší účast respondentů této kategorie mohla přinést vyšší triangulaci zdrojů dat, umožnila by z více stran podpořit postoje a názory získané během výzkumu a pravděpodobně by i prohloubila saturaci

---

²⁵ Slovo dostatečný chápu jako postačující, tedy, že se určitá věc dá využívat beze změn i přes její případné omezení nebo limity.

dat. Na druhou stranu k saturaci dat docházelo i bez účasti dalších studentů druhého ročníku. Domnívám se tedy, že vyšší účast respondentů kategorie B by výrazným způsobem neovlivnila výsledky, ke kterým jsem pomocí realizovaného výzkumu došel, rozhodně ne natolik, aby výrazně ovlivnila podobu cíle diplomové práce a cíl výzkumu.

Odlišná situace nastává v případě neúčasti studentů dálkové formy studia. Vzhledem ke skutečnosti, že se výzkumu nezúčastnil ani jeden respondent této formy studia, nedá se ani odhadnout, nakolik neúčast respondentů této skupiny mohla ovlivnit výsledky, ke kterým jsem pomocí realizace výzkumu došel. Díky neúčasti studentů dálkové formy studia ve výzkumu nelze získané výsledky interpretovat v souvislosti se všemi studenty ale pouze se studenty prezenční formy studia.

3.10.2 Možnosti dalšího bádání

V rámci výzkumu vyplynulo, že studenti sice považují Etický kodex sociálních pracovníků za dostatečnou etickou normu v rámci studia sociální práce, nicméně nepovažují jej za normu ideální a dokážou si představit i normu lepší. Další možnosti bádání vidím v realizaci výzkumu, který by se specializoval na získání přesného obsahu takovéto „ideální“ normy.

Cílem mé práce bylo zjistit, názor studentů sociální práce na vhodnost Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky v rámci studia sociální práce. Tato práce se tedy problematice potencionální nevhodnosti Etického kodexu sociálních pracovníků ČR pro studenty sociální práce věnovala pouze z pohledu studentů sociální práce. Další možnosti bádání tedy spatřuji v získání názoru dalších stran v rámci vedení během odborných praxí, tedy tutorů a mentorů odborných praxí.

Protože se tato práce zaměřovala na názorová prohlášení studentů sociální práce v oblasti využití Etického kodexu sociálních pracovníků ČR v rámci studia sociální práce, další možnou oblastí bádání je reálná zkušenost studentů sociální práce s použitím Etického kodexu sociálních pracovníků ČR.

Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit, zda je z pohledu studentů sociální práce Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vhodnou etickou normou pro studenty sociální práce. V souvislosti s naplněním cíle výzkumu, kde vyplynulo, že studenti sociální práce považují Etický kodex sociálních pracovníků České republiky za dostatečnou a částečně použitelnou etickou normu v rámci studia sociální práce, lze konstatovat, že z pohledu studentů sociální práce se jedná o vhodnou etickou normou pro studenty sociální práce. Tento závěr nemění ani skutečnost, že někteří ze studentů sociální práce by si dokázali představit v oblasti etiky i normu vhodnější.

Stále ovšem přetrvává otázka, zda je Etický kodex sociálních pracovníků ČR vhodnou etickou pro studenty sociální obecně nebo jen z jejich pohledu. K tomuto zamyšlení mě vedou výsledky výzkumu zodpovídající výzkumnou otázku F: Jaké jsou zkušenosti studentů sociální práce s uplatněním Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky během odborných praxí? Tato jediná otázka se ve své podstatě nezaměřovala na názorová prohlášení studentů sociální práce, ale na skutečnou realitu zachycující zkušenost studentů sociální práce. Opovědí na položenou výzkumnou otázku je, že studenti mají s uplatněním Etického kodexu sociálních pracovníků velmi malé zkušenosti, protože jej buď nepoužívají nebo jej používají jako doplněk k jiným normám. Z výzkumu dále vyplynulo, že studenti se během odborných praxí řídí jinými autoritami v rámci etického rozhodování než Etickým kodexem sociálních pracovníků ČR. Nabízí se tedy otázka, proč studenti sociální práce považují Etický kodex sociální práce ČR za vhodnou etickou normu, když ji v rámci odborných praxí nepoužívají?

Nicméně cílem práce bylo zjistit, zda je z pohledu studentů sociální práce Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vhodnou etickou normou pro studenty sociální práce. Je tedy v pořádku, že se výzkumné otázky zaměřovaly na názorová prohlášení studentů, jinak bych nemohl dojít cíle diplomové práce, kterým bylo zjistit názor studentů na Etický kodex sociálních pracovníků ČR. Výsledky vedoucí k zodpovězení výzkumné otázky F byly spíše vedlejším produktem mé práce. Tento výsledek je možná pro mě jako badatele v oblasti vhodnosti Etického kodexu sociálních pracovníků ČR pro studenty sociální práce znepokojující, nicméně má práce jej

věrohodným způsobem dále nepotvrzuje. Problematiku vhodnosti Etického kodexu pro studenty sociální práce v rámci studia sociální práce vnímám jako natolik obsáhlou, že k jejímu zodpovězení by bylo potřeba ještě realizovat další výzkumu zaměřující se na získání názoru dalších stran v rámci vedení během odborných praxí, tedy tutorů a mentorů odborných praxí a na praktickou zkušenost studentů sociální práce s Etickým kodexem sociálních pracovníků ČR. Závěr mé diplomové práce tedy otázku, zda je Etický kodex sociálních pracovníků ČR pro studenty sociální práce vhodnou etickou normou v rámci studia, uspokojivým způsobem zodpovědět nemůže, ale může přispět zasazením jednoho dílku skládačky v této problematice. Zasazením této skládačky je konstatování, že z pohledu studentů sociální práce je Etický kodex sociálních pracovníků ČR pro studenty sociální práce vhodnou etickou normou.

Seznam literatury a zdrojů

Aznzenbacher, A. (2004). *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CKD).

Banks, S. (2006). *Ethics and values in social work*. London: Macmillan Press.

Bednář, M. (2009). Problematika etablování profese sociálních pracovníků posun vpřed nezaznamenala. *Sociální práce/Sociálna práca*, č.3, s.47-48.

Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Fisher, O., Milfait, R., Dohnalová, Z., Jandejsek R., Kombercová, Z., Machula, T., Nečasová, M., Princová, K., Šimek, J., Volný, V., Weiniger, R., Wernichová, H. (2008). *Etika pro sociální práci*. (město neuvedeno): JABOK.

Fisher, S., Škoda, J. (2009). *Sociální patologie Analýzy příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing.

Havrdová, Z. (1999). *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: Osmium.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál s. r. o.

Chráska, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing.

IFSW (2004): *Ethics in Social Work, Statement of Principles* [on-line]. Dostupné 25. 4. 2011 z http://www.ifsw.org/cm_data/Ethics_in_Social_Work_Statement_of_Principles_-_to_be_publ_205.pdf.

Janebová, R., Musil, L. (2007). Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovníc. *Sociální práce/Sociálna práca*, č.1, s.50-61.

Kaufmann, J. (2010). *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Kopřiva, K. (1994). *Vztah jako součást profese Psychologické minimum pro pracovníky sociální péče*. Praha: Hestia.

Levická, J. (2004). *Základy sociálnej práce*. Trnava: Spoločnosť pre podporu vedy a vzdelávania FZsSP TU.

Matoušek, O. (2003). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.

Mátel, A. (2010). *Etika sociálnej práce*. Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Mlynarčík, P., Barillová, A. (2010). *Etické aspekty odbornej praxe študentov sociálnej práce*. In Mátel, A., Schavel, M., Mühlpracher, P., Roman, T. (Eds.), *Aplikovaná etika v sociálnej práci a ďalších pomáhajúcich profesiách Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. (285-296). Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.

Nádvoříková, L. (2009). *Eticky problémové situace sociálního pracovníka* [on-line]. Dostupné 12. 2. 2012 z <http://aosp.upce.cz/issue/view/13>.

National Association of Social Workers (2008): *Code of Ethics of the National Association of Social Workers* [on-line]. Dostupné 16.2.2013 z <http://www.naswdc.org/pubs/code/default.asp>.

Nečasová, M. (2001). *Úvod do filosofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.

Oláh, M., Schavel, M., Ondrušová, Z. (2008). *Úvod do štúdia dejín sociálnej práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.

SSP (2013): *Etický kodex sociální pracovníků České republiky* [on-line]. Dostupné 7. 2. 2012 z http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.

SSP (2004). Etika sociální práce-principy [on-line]. Dostupné 15.3.2013 z <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/ke-stazeni>.

SSP (2013). Vzdělávací standardy [on-line]. Dostupné 23.9.2013 z <http://www.asvsp.org/standardy.php#praxe>.

Strieženec, Š. (2001). *Úvod do sociálnej práce*. Trnava: Tripsoft.

Šeďová, K., Švaříček, R. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Šikýřová, H. (2008). Etický kodex sociálních pracovníků: smysl, forma, obsah. In Kodymová, P., Holda, D. (Eds.), *Profese a etika sociální práce* (98-125). Praha: Univerzita Karlova v Praze-Filozofická fakulta.

Thomson, M. (2004). Přehled etiky. Z anglického originálu Ethical theory přeložila Pavla Císařová. Praha: Portál.

Tokárová, A. (2003). *Sociálna práca Kapitoly z dejín, teorie a metodiky sociálnej práce*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.

Učeň, V. (2011). *Srovnání profese sociálního pracovníka v České republice a na Slovensku*. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

Úlehla, I. (2005). *Umění pomáhat: Učebnice metod sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

University of North Carolina at Pembroke (2010): CASW Code of conduct [on-line]. Dostupné 15. 2. 2013 z <http://www.uncp.edu/sw/casw/code of ethics.htm>.

Zákon os sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 14.3.2006.

(autor neuveden). (1997). *Vzdělávací standardy v sociální práci pro středoškolský, vyšší odborný a vysokoškolský stupeň vzdělávání*. Praha: SOCIOKLUB/PERSONEL.

